

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

ЄМЕЛЬЯНОВ ОЛЕКСАНДР ЮРІЙОВИЧ

УДК 330.34.01:330.341.1:658

**ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА МОДЕЛІ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор, заслужений працівник народної освіти України
Кузьмін Олег Євгенович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
директор інституту економіки і менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік
НАН України
Амоша Олександр Іванович,
Інститут економіки промисловості НАН України,
директор

доктор економічних наук, професор
Турило Анатолій Михайлович,
Державний Вищий навчальний заклад
«Криворізький національний університет»,
професор кафедри фінансів суб'єктів
господарювання та інноваційного розвитку

доктор економічних наук, професор
Погорелов Юрій Сергійович,
Рахункова палата України,
радник члена Рахункової палати України

Захист відбудеться «24» січня 2020 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Степана Бандери, 12, IV н.к., ауд. 209-А).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розісланий «23» грудня 2019 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради, д.е.н., доцент

А. С. Завербний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На теперішній час багато підприємств України характеризуються низькими темпами зростання фінансових результатів їх діяльності, а деяким суб'єктам господарювання взагалі притаманна тенденція до зменшення їх доходів та прибутків. Поряд з об'єктивними причинами цього явища, що обумовлені, зокрема, загальним станом вітчизняної економіки, негативні тренди фінансових результатів підприємств часто викликані відсутністю у їх власників та менеджерів належних знань та навичок стосовно оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Складність такого оцінювання обумовлена, серед іншого, тим, що при цьому необхідно виконувати детальне аналізування усіх сторін діяльності підприємства з урахуванням впливу зовнішнього середовища. Тому важливо, щоб оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства здійснювалося із використанням дієвого інструментарію та наукового обґрунтованих моделей такого оцінювання. Це, своєю чергою, потребує систематизації показників, методів та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства, встановлення можливостей їх застосування з урахуванням специфіки діяльності конкретних підприємств та вибору найбільш ефективних засобів визначення рівня стратегічних економічних можливостей суб'єктів господарювання.

Питання встановлення закономірностей економічного розвитку як на макрорівні, так і на рівні окремих підприємств розглядається у працях багатьох вчених. Особлива увага приділяється проблемі забезпечення інноваційного розвитку підприємств. Вагомі результати у вирішенні цієї проблеми досягнуто, зокрема, такими науковцями, як О. Амоша, В. Геєць, А. Завербний, О. Мельник, О. Мрихіна, В. Найдюк, Н. Подольчак, О. Пирог, А. Турило, Л. Федулова та ін. Оскільки економічний розвиток підприємств пов'язаний із зростанням їх економічного потенціалу, оцінювання цього потенціалу є необхідною умовою пошуку резервів економічного розвитку суб'єктів господарювання. Інструментарій та моделі формування і оцінювання сукупного економічного потенціалу підприємств та його окремих видів представлено у багатьох наукових працях, зокрема, у публікаціях таких вчених, як О. Ареф'єва, І. Алексєєв, В. Богун, Д. Васильківський, Н. Георгіаді, Ю. Гончаров, А. Гриньов, М. Денисенко, В. Довбенко, Л. Довгань, І. Должанський, С. Ілляшенко, С. Іщук, В. Козик, Н. Краснокутська, Є. Крикавський, О. Кузьмін, О. Мних, Є. Лапін, І. Новаківський, Ю. Погорелов, Н. Сімченко, Н. Станасюк, Р. Фатхутдінов, Т. Харчук, В. Хворостов, І. Цигилик, Н. Чухрай, М. Шаланов та ін. Стосовно оцінювання рівня та потенціалу економічного розвитку підприємств, то підходи до вирішення питання такого оцінювання представлено, зокрема, у працях таких науковців, як Т. Калінеску, В. Кунцевич, О. Маслак, Й. Петрович, І. Скворцов, М. Тимощук, Р. Толпежников, Р. Фещур, І. Яремко та ін.

Однак, науковцями не вирішено остаточно проблему розроблення інструментарію та побудови моделей, за допомогою яких можливо було б з належним рівнем точності виконати оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Це обумовлено, зокрема, тим, що не встановлено повною мірою взаємозв'язок між різними властивостями підприємства, його підсистем та окремих елементів, а також не повністю досліджено їх вплив на потенціал економічного

розвитку суб'єктів господарювання. Вирішення названої проблеми потребує вдосконалення інструментарію та процесів моделювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Ці обставини обумовили актуальність теми дослідження, його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження, проведені автором, пов'язані із науковими темами, що виконувались протягом 2017–2019 рр. у межах науково-дослідної роботи Національного університету «Львівська політехніка»: «Теоретичні та прикладні засади трансферу технологій у системах стратегічного розвитку суб'єктів господарювання» (номер державної реєстрації 0118U001537), у яку ввійшла авторська модель оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств (акт про впровадження від 03.12.2019 р.); «Обґрунтування інноваційно-інвестиційних стратегій, програм і проектів розвитку господарських структур, галузей та регіонів» (номер державної реєстрації 0118U001536), в якій автором розроблено метод оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємств (акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Формування та використання економічного потенціалу підприємств, галузей, регіону» (номер державної реєстрації 0118U001539), де автором сформовано інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику (акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Економічна діагностика підприємств, галузей та регіонів у процесі забезпечення їх сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0118U001538), в якій автором удосконалено метод оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємств (акт про впровадження від 26.11.2019 р.).

Окрім того, розробки дисертанта було впроваджено під час роботи за договорами про надання науково-технічних послуг для підприємств: «Оцінювання економічного потенціалу підприємства» для ПП «Автотехнобудсервіс» (договір № 418 від 01.03.2016 р., акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Аналіз системи процесів маркетингової діяльності і їх реінжиніринг у контексті формування системи цільового управління підприємством» для ТзОВ «Володимир-Волинський хлібозавод» (договір № 0546 від 31.10.2016 р., акт про впровадження від 27.11.2019 р.); «Оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств» для ТзОВ «Вамир-Гал» (договір № 870 від 02.04.2018 р., акт про впровадження від 26.11.2019 р.); «Розроблення системи пошуку резервів покращення господарської діяльності підприємства» для ТзОВ «Завод Електронпобутприлад» (договір № 924 від 16.05.2018 р., акт про впровадження від 26.11.2019 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування концептуальних, методологічних та методико-прикладних засад з розроблення і використання інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Завданнями роботи є:

- розвинути концептуальний підхід до визначення сутності понять «потенціал», «потенціал підприємства» та «потенціал розвитку підприємства»;
- розвинути групування чинників, які беруть участь у формуванні потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання, та моделювання цих чинників;

- розробити узагальнений метод оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств;
- удосконалити метод оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємств;
- розвинути класифікацію бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств та методичні засади оцінювання усередненої величини різних видів бар'єрів на шляху до впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень);
- удосконалити показники оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств;
- розробити інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику;
- удосконалити модель оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств;
- розвинути моделювання потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства;
- побудувати модель оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі;
- удосконалити модель оцінювання потенціалу зростання ринкової вартості підприємств.

Об'єктом дослідження є процес оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні положення щодо розроблення інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств.

Методи дослідження. Під час дослідження застосовувались методи: системного аналізу (для дослідження чинників, які визначають рівень потенціалу економічного розвитку підприємств – підрозділ 1.3); узагальнення (при розробленні показників оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств – підрозділ 4.2); моделювання (для побудови математичних моделей: оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства – підрозділ 5.1, оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі – підрозділ 5.2, оцінювання потенціалу зростання фінансової стійкості підприємств – підрозділ 5.3, оцінювання потенціалу збільшення ринкової вартості підприємств – підрозділ 5.4); абстрагування (для розроблення концепції оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств та її інформаційного забезпечення – підрозділ 2.3); оптимізаційний (для розроблення методу оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням ризику – підрозділ 3.3).

Теоретичною та методологічною основою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, наукові праці вітчизняних та іноземних авторів, матеріали статистичної звітності підприємств, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуальному, методологічному та методико-прикладному вирішенні науково-прикладної

проблеми оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Наукова новизна дисертації полягає у тому, що:

вперше розроблено:

– узагальнений метод оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств на засадах встановлення та моделювання ієрархії властивостей підприємства, його окремих підсистем та елементів, що передбачає визначення ланцюжків відповідних властивостей та побудови їх проєкцій. Такий підхід дає змогу виокремити лабільні та консервативні, керовані та некеровані властивості підприємства та його складників і встановити такі значення керованих властивостей, за яких забезпечується найширша реалізація потенціалу економічного розвитку підприємств;

– модель оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі, за якої цей потенціал визначається шляхом обчислення прогнозного зростання частки потенційних втрат від негативних впливів зовнішнього середовища, які підприємство уникне завдяки вдосконаленню наявних у нього адаптаційних механізмів. Модель передбачає використання множини показників, які характеризують можливість збільшення рівня адаптації підприємства до змін за різних сценаріїв цих змін;

– інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику, що передбачає побудову множини сценаріїв значень тих показників проєкту впровадження ресурсозберігаючих технологічних змін, які характеризуються найбільшою непередбачуваністю, визначення максимально припустимого обсягу інвестицій у впровадження ресурсозберігаючої технології та порівняння його із фактичною потребою в інвестиціях у таке впровадження;

удосконалено:

– метод оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємств, що, порівняно із існуючими, передбачає встановлення меж значень індексу ефективності використання певного ресурсу підприємства та індексу фізичних обсягів реалізації ним продукції, за яких зростання економічних результатів діяльності підприємства супроводжується скороченням обсягів споживання цього ресурсу;

– показники оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств, які, на відміну від наявних, систематизовано у вигляді чотирьох груп (узагальнюючі, загальні, часткові та базові), що утворюють певну ієрархію та знаходяться у відповідності до управлінських компетенцій працівників підприємств у сфері управління їх технічним переозброєнням та ресурсним забезпеченням господарської діяльності;

– модель оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств, яка, на відміну від існуючих, передбачає визначення таких параметрів якості продукції та витрат на її виготовлення і збут, за яких максимізується частка прибутку підприємства у загальній величині прибутку усіх підприємств, які виробляють аналогічну продукцію;

– модель оцінювання потенціалу зростання ринкової вартості підприємств, застосування якої, на відміну від подібних моделей, дає змогу визначити сукупність

техніко-технологічних та організаційно-економічних заходів, а також оптимальні параметри цих заходів, за яких забезпечується найбільша величина різниці між приростом ринкової вартості підприємств та інвестиціями, що вкладаються у досягнення цього приросту;

отримали подальший розвиток:

– концептуальний підхід до визначення сутності понять «потенціал», «потенціал підприємства» та «потенціал розвитку підприємства», згідно якого, на відміну від наявних підходів до такого визначення, потенціал будь-якого об'єкта ототожнюється із множиною його зовнішніх функціональних властивостей, які цей об'єкт проявляє або може проявляти за певного стану середовища, у якому він знаходиться. За такого підходу потенціал економічного розвитку підприємства можна тлумачити як сукупність додаткових зовнішніх функціональних властивостей, які це підприємство може набути за певного стану середовища, у якому воно знаходиться, збільшивши при цьому величину свого наявного економічного потенціалу;

– групування чинників, які беруть участь у формуванні потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання, що, на відміну від існуючих способів такого групування, передбачає поділ цих чинників за місцем розташування; за характером впливу на реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємства; за можливістю керування відповідними чинниками; за зміною (незмінністю) протягом певного періоду часу; за часом, необхідним для зміни (активізації) відповідних чинників; за характеристикою взаємозв'язків між показниками діяльності підприємства; за місцем у ієрархії; залежно від виду економічного потенціалу, який обумовлюють відповідні чинники; за способом оцінювання чинників; за видами економічного розвитку підприємства; за функціональними властивостями підприємства, а також моделювання цих чинників шляхом побудови піраміди чинників формування потенціалу економічного розвитку підприємства, яка містить шість щаблів;

– класифікація бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств, яка, на відміну від наявних способів групування, передбачає виділення таких класифікаційних ознак: за змістом нововведень, за способом їх набуття, за етапом інноваційного процесу, за можливістю та складністю подолання бар'єрів, за об'єктивністю та характером причин, що зумовлюють бар'єри, а також оцінювання усередненої величини різних видів бар'єрів на шляху до впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень) за вибіркою підприємств, що здійснили або намагались здійснити таке впровадження, завдяки застосуванню мультиплікативної моделі фактичного рівня впровадження інновацій;

– моделювання потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства, яке, порівняно із наявним, здійснюється шляхом послідовного виконання таких основних етапів розрахунків: збір необхідної інформації та оцінювання існуючого рівня фінансової стійкості підприємства; оцінювання потенціалу зростання наявної величини надходжень, які підприємство може спрямувати на повернення узятих ним позик та сплату процентів за ними; оцінювання потенціалу скорочення величини позичкового капіталу підприємства; оцінювання потенціалу підвищення ступеня гнучкості підприємства; прогнозування рівня фінансової стійкості підприємства у випадку повної реалізації потенціалу підвищення цього рівня; отримання кількісної оцінки потенціалу підвищення рівня фінансової стійкості підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Окремі положення дисертації використовуються у практиці роботи Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (акт впровадження № 634-01/17/4-19 від 26.09.2019 р.), на діючих підприємствах ТзДВ «Стрий-авто» (довідка № 75 від 12.09.2019 р.), ТзОВ «АВР-БУД» (довідка № 18/09-01 від 18.09.2019 р.); ПП «Промтехімпекс» (довідка № 211019-1 від 21.10.2019 р.), ТзДВ «ГАЛ-КАТ» (довідка № 161 від 30.10.2019 р.); ТзОВ «Вамир-Гал» (довідка № 173 від 24.10.2019 р.), ТзОВ «Захід-Буд-Сервіс» (довідка № 114 від 22.10.2019 р.), ТзОВ «Галтрансрембуд» (довідка № 1810-1 від 18.10.2019 р.), ТзОВ «Будівельна компанія «Захід Нео Буд»» (довідка № 11/161-5 від 2019 р.), ТзОВ «Галвесттрейд» (довідка № 12/1-9 від 29.10.2019 р.), ТзОВ «Моршинська Дубрава» (довідка № 23/10-01 від 23.10.2019 р.) та у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» під час викладання дисциплін «Інноваційний розвиток підприємства», «Оцінювання вартості майна та майнових комплексів», «Потенціал і розвиток підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності» для студентів напряму підготовки 051 «Економіка» (довідка № 67-01-2149 від 31.10.2019 р.)

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, автор отримав особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи розглянуто та схвалено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Розвиток сучасних технологій та науковий потенціал світу» (м. Лондон, Велика Британія, 2019 р.); «Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики» (м. Мукачево, 2019 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 2019 р.); «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (м. Ужгород, 2018 р.); «Фінанси та соціальна економіка: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (м. Львів, 2018 р.); «Реалізація концепції сталого розвитку: взаємодія держави та бізнесу» (м. Дніпро, 2018 р.); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (м. Одеса, 2018 р.); «Сучасні наукові підходи до ефективного використання потенціалу економіки країни» (м. Дніпро, 2018 р.); «Економічне зростання: стратегії, напрями і пріоритети» (м. Запоріжжя, 2018 р.); «Захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування» (м. Львів, 2018 р.); «Економічна теорія та практика 2017» (м. Банска Бистриця, Словаччина, 2017 р.); «Антикризовий менеджмент: держава, регіон, підприємство» (м. Ле Манс, Франція, 2017 р.); «Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики» (м. Мукачево, 2017 р.); «Національна економіка в умовах глобалізації: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Полтава, 2017 р.); «Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи» (м. Одеса, 2017 р.); «Актуальні проблеми ефективності використання потенціалу економіки країни» (м. Дніпро, 2017 р.); «Проблеми та перспективи розвитку економіки в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Запоріжжя, 2017 р.); «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку країни: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення» (м. Львів, 2017 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки» (м. Львів, 2017 р.); «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України»

(м. Одеса, 2017 р.); «Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи» (м. Одеса, 2016 р.); «Інтегральні бізнес-структури: моделі, процеси, технології» (м. Кишинів, Молдова, 2016 р.); «Розвиток міжнародної конкуренції: держава, регіон, підприємство (м. Лісабон, Португалія, 2016 р.); «Маркетинг та логістика в системі менеджменту» (м. Львів, 2012 р., 2014 р., 2016 р.); «Економіка та суспільство: сучасний фундамент людського розвитку» (м. Лейпциг, Німеччина, 2016 р.); «Ресурсний потенціал регіонів України: стан та напрями розвитку» (м. Львів, 2016 р.); «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку економіки» (м. Львів, 2016 р.); «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни», (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Інформація та соціум» (м. Вінниця, 2016); «Сучасні трансформації економіки і менеджменту в епоху глобалізації» (м. Клайпеда, Литва, 2016 р.); «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті та подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи» (м. Київ – оз. Світязь, 2016 р.); «Формування сучасних економічних сфер: вигоди, ризику, механізми застосування» (м. Рига, Латвія, 2016 р.); «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці та освіті» (м. Київ – оз. Світязь, 2015 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія і практика» (м. Одеса, 2015 р.); «Пріоритети нової економіки знань в ХХІ сторіччі» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); «Теорія та практика реформування економічних систем» (м. Краків, Польща, 2015 р.); «Актуальні питання економічних наук» (м. Донецьк, 2014 р.); «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України», (м. Ужгород, 2014 р.); «Пріоритети нової економіки знань в ХХІ столітті», (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); «Сучасна економіка та пошук ефективних механізмів господарювання» (м. Київ, 2014 р.); «Сучасні наукові підходи до стабільного економічного розвитку та економічної безпеки» (м. Чернігів, 2014 р.); «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (м. Херсон, 2014 р.); «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок» (м. Львів, 2012 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 2012 р.); «Актуальні проблеми фінансової системи України» (м. Черкаси, 2012 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 2011 р.) та наукових семінарах кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 105 наукових праць, серед яких: 8 монографій (1 з яких одноосібна), 41 стаття у наукових фахових виданнях України, 8 статей в інших виданнях України, які внесені до міжнародних наукометричних баз, та у наукових періодичних виданнях інших держав, 48 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. При цьому серед опублікованих наукових праць автора 28 було проіндексовано у міжнародних наукометричних базах (у тому числі 8 – у базах Scopus та Web of Science). Загальний обсяг опублікованих праць – 48,6 друк. арк., з яких особисто автору належить 39,2 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 383 сторінки. Дисертаційна робота містить 50 таблиць, 51 рисунок, список використаних джерел із 356 найменувань та 4 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** на основі теоретичних узагальнень обґрунтована актуальність теми дисертації, визначено об'єкт та предмет дослідження, його мету та основні завдання, наведено методи дослідження, розкрито новизну та практичну цінність отриманих результатів, форми їх апробації і використання.

У першому розділі **«Теоретико-прикладні основи оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств»** розглянуто поняття економічного розвитку підприємств, його типи та механізми забезпечення; досліджено сутність та види економічного потенціалу підприємства, місце потенціалу економічного розвитку серед них; виділено та згруповано чинники формування потенціалу економічного розвитку підприємств.

Виконане дослідження показало, що головною ознакою економічного розвитку будь-якого підприємства є зростання та реалізація його економічного потенціалу внаслідок певних стійких змін у внутрішньому середовищі підприємства. При цьому у процесі економічного розвитку підприємства відбуваються зміни його внутрішніх (конструктивних) властивостей, внаслідок чого змінюються функціональні властивості суб'єкта господарювання. З урахуванням цього, під економічним розвитком підприємства доцільно розуміти стійкі зміни внутрішніх властивостей суб'єкта господарювання, що зумовлюють такі зміни його функціональних властивостей, внаслідок яких відбувається зростання економічного потенціалу підприємства з подальшою реалізацією додатково набутих підприємством його економічних можливостей. Також у роботі було проаналізовано існуючі у науковій літературі підходи до групування типів економічного розвитку підприємств та доповнено наявні способи групування такими: за швидкістю змін (одномоментний та поступовий розвиток); за необхідністю позбуватися у процесі розвитку частини внутрішніх властивостей підприємства; за способом інтенсифікації діяльності підприємства (витратозберігаючий та продуктовий). Показано, що одномоментний економічний розвиток підприємства відбувається переважно завдяки покращенню інформаційного забезпечення управлінської діяльності.

Складність та багатогранність економічного розвитку підприємств обумовлює необхідність формування дієвого механізму його забезпечення. У роботі запропоновано таке тлумачення терміну «механізм забезпечення економічного розвитку підприємства»: це повна впорядкована сукупність взаємозв'язків між елементами організаційної структури управління економічним розвитком підприємства та між цими елементами та його зовнішнім середовищем, що здійснюються у вигляді інформаційних потоків, а також характеристика цих взаємозв'язків (стосовно їх змісту і способів розповсюдження) та процедур їх генерування, які базуються на праксеологічних закономірностях прийняття господарських рішень. На засадах дослідження закономірностей функціонування механізмів забезпечення економічного розвитку підприємства в роботі було запропоновано узагальнену модель цих механізмів, представлену на рис. 1. Застосування цієї моделі у практиці діяльності підприємств дасть змогу провести упорядкування господарських процесів, що відбуваються на цих підприємствах, у просторі та часі, а також підвищити ступінь обґрунтованості господарських рішень, що ухвалюються.

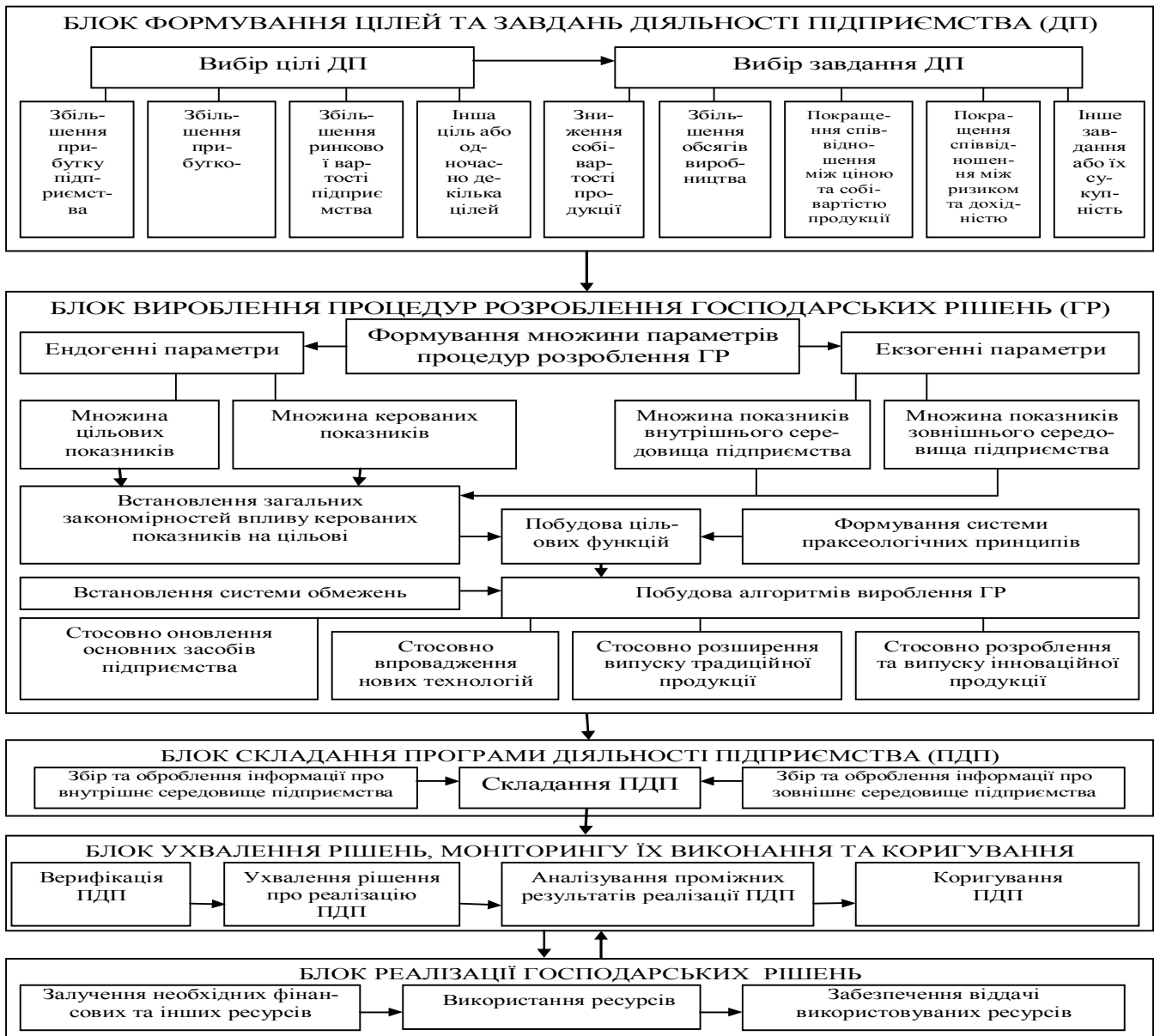

Рис. 1. Механізм забезпечення економічного розвитку підприємств

Примітка: розроблено автором

Окрему увагу у роботі було приділено визначенню сутності потенціалу об'єктів. Встановлено, що потенціал будь-якого об'єкта можна тлумачити як сукупність його зовнішніх функціональних властивостей, які цей об'єкт проявляє або може проявляти за певного стану середовища, у якому він знаходиться.

Оцінювання прогностичного рівня розвитку підприємства обумовлює необхідність вимірювання його стратегічного економічного потенціалу. Своєю чергою, таке вимірювання потребує оцінювання динамічного потенціалу підприємства (потенціалу змін на ньому), важливою складовою якого є потенціал економічного розвитку підприємства. Як впливає з рис. 2, потенціал економічного розвитку суб'єкта господарювання є однією із ланок, що пов'язує його наявний економічний потенціал із стратегічним.

Проведене дослідження показало, що у спрощеному розумінні потенціал економічного розвитку підприємства являє можливість зростання його наявного економічного потенціалу. За більш чіткого формулювання потенціал економічного

Рис. 2. Місце потенціалу економічного розвитку в ієрархії різновидів економічного потенціалу підприємств

Примітка: розроблено автором

розвитку підприємства можна тлумачити як сукупність додаткових зовнішніх функціональних властивостей, які це підприємство може набути за певного стану середовища, у якому воно знаходиться, збільшивши при цьому величину свого наявного економічного потенціалу.

Розгляд особливостей формування потенціалу економічного розвитку підприємств надав можливість визначити основні чинники, які обумовлюють процес формування. Зокрема, було виділено такі групи цих чинників: 1) за місцем розташування відповідних чинників: чинники, що характеризують або утворюють внутрішнє середовище підприємства; чинники, що характеризують або утворюють зовнішнє середовище підприємства; 2) за характером впливу на реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємства: чинники, які позитивно впливають на процес реалізації потенціалу економічного розвитку підприємства; чинники, які негативно впливають на процес реалізації потенціалу економічного розвитку підприємства (бар'єри на шляху до такої реалізації); 3) за можливістю керування відповідними чинниками: керовані чинники; умовно керовані чинники; некеровані чинники; 4) за зміною (незмінністю) протягом певного періоду часу: статичні, рівень яких залишається незмінним протягом розрахункового періоду; динамічні; 5) за часом, необхідним для зміни (активізації) відповідних чинників: короткострокові; середньострокові; довгострокові; 6) за характеристикою взаємозв'язків між показниками діяльності підприємства: первинні; вторинні (похідні); 7) за місцем у ієрархії: чинники безпосереднього впливу; чинники опосередкованого впливу відповідного порядку (першого, другого тощо); базисні чинники; 8) залежно від виду

економічного потенціалу, який обумовлюють відповідні чинники: чинники, які обумовлюють наявний економічний потенціал підприємства; чинники, які обумовлюють стратегічний економічний потенціал підприємства; 9) за способом оцінювання чинників: кількісні; якісні; 10) за видами економічного розвитку підприємства: чинники формування потенціалу людського розвитку підприємства; чинники формування потенціалу технічного розвитку підприємства; чинники формування потенціалу технологічного розвитку підприємства; чинники формування потенціалу продуктового розвитку підприємства; 11) за функціональними властивостями підприємства: чинники формування потенціалу економічного розвитку підприємства за його критеріальною функціональною властивістю; чинники формування потенціалу економічного розвитку підприємства за його частковою функціональною властивістю.

Також у роботі було побудовано піраміду чинників формування потенціалу економічного розвитку підприємства, яка містить такі щаблі: 1-ий (базовий) щабель – управлінські компетенції, програмне забезпечення та бази даних, необхідні для розроблення, ухвалення та впровадження управлінських рішень на підприємстві; 2-ий щабель – параметри, що характеризують операції з управління ресурсами підприємства; 3-ий щабель – конструктивні властивості ресурсів підприємства, їх взаємне розміщення та взаємодія; 4-ий щабель – функціональні властивості ресурсів та підсистем підприємства; 5-ий щабель – часткові функціональні властивості підприємства; 6-ий (найвищий) щабель – критеріальна функціональна властивість підприємства.

У другому розділі **«Методологічні та концептуальні положення з оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств»** встановлено критерії, індикатори та закономірності економічного розвитку підприємств; представлено методологічні підходи до оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств; запропоновано концепцію оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств та обґрунтовано її інформаційне забезпечення.

Оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства потребує, передусім, визначення критеріїв, за допомогою яких можна було б встановити, чи відбувається цей розвиток та яким є його рівень. Проведене у роботі дослідження показало, що існує два найбільш узагальнюючих таких критеріїв, а саме: зміна величини надприбутку підприємства (різниці між величиною його прибутку та добутком вартості активів на норму прибутковості інвестицій) та різниця між приростом ринкової вартості підприємства та інвестиціями у його активи, які обумовили цей приріст. Також було визначено умови, за яких ці два критерії є еквівалентними.

Проведене дослідження показало, що темпи економічного розвитку підприємства визначаються зміною двох основних показників – величини його операційного доходу та приведенного відносного рівня витрат підприємства (цей рівень характеризується відношенням операційних доходів підприємства до суми його операційних витрат та величини активів, помножених на норму прибутковості інвестицій). Це обумовлено тим, що саме ці два показники визначають збільшення величини надприбутку підприємства у часі. При цьому умову цього збільшення можна подати у вигляді такої нерівності:

$$D_1 \cdot (1 - P_{e1}) > D_0 \cdot (1 - P_{e0}), \quad (1)$$

де D_1, D_0 – величина сукупних операційних доходів підприємства відповідно після та до реалізації програми заходів з його економічного розвитку, грн.; P_{e1}, P_{e0} – приведений відносний рівень витрат підприємства відповідно після та до реалізації програми заходів з його економічного розвитку.

У роботі обґрунтовано той факт, що умова (1) є точнішою ознакою економічного зростання та економічного розвитку підприємств, ніж так зване «золоте правило економіки підприємства» та похідні від нього критерії.

Також у роботі було досліджено низку закономірностей економічного зростання та розвитку підприємств, до головних з яких віднесено: обмеженість економічного зростання та розвитку підприємств, зв'язок між економічним зростанням та розвитком, вплив фактору масштабу на потенціал економічного зростання та розвитку, вплив фактору ефективності на потенціал економічного зростання та розвитку, еквіфінальність, галузева диференціація. Показано, що показники ефективності діяльності підприємств, зокрема показник прибутковості активів, у загальному випадку не можуть слугувати індикаторами потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання, оскільки можлива ситуація, за якої менш прибуткові підприємства характеризуватимуться більшим потенціалом їх економічного розвитку.

Оскільки розвиток будь-якого об'єкта, що є носієм потенціалу, являє собою зміну його певних властивостей, у роботі було здійснено групування властивостей об'єктів. Це групування було виконано за такими основними ознаками: за наявністю прояву відносно зовнішнього середовища (внутрішні, зовнішні (функціональні, відносні)); за можливістю змін (консервативні, умовно консервативні, лабільні (керовані, некеровані)); за ступенем узагальненості (критеріальні, ключові, базові); за впливом властивостей об'єкта на зміну певної його властивості або на появу нової властивості (нейтральні, опосередкованого впливу, прямого впливу (посилюючі, послаблюючі)). Також запропоновано поділяти функціональні властивості підприємства на активні та реактивні, а сукупність базових його властивостей розглядати як ієрархічну структуру.

Окрему увагу у роботі приділено тій обставині, що, окрім властивостей самого підприємства та його складників, у процесі оцінювання потенціалу економічного розвитку суб'єкта господарювання потрібно враховувати та аналізувати також і властивості його зовнішнього середовища. Це обумовлено тим, що стан зовнішнього середовища підприємства суттєво впливає на потенціал його економічного розвитку. Зокрема, до властивостей зовнішнього середовища підприємства слід віднести мінливість, передбачуваність, конкурентність, надійність (стосовно контрагентів підприємства) тощо.

Оцінювання потенціалу розвитку об'єкта повинно базуватися на низці принципів, до яких у роботі віднесено такі: аналізування властивостей; виділення ключових функціональних властивостей; розгляду потенціалу розвитку об'єкта як множини його властивостей; виділення критеріальної функціональної властивості; виділення керованих базових властивостей підприємства та його складників. Реалізація перелічених принципів повинна передбачати здійснення такої послідовності дій: 1) відбір властивостей; 2) встановлення для кожної властивості

відповідного параметру; 3) визначення взаємозв'язків між властивостями; 4) визначення міри впливу різних властивостей одна на одну та, в кінцевому випадку, на властивості оцінюваного об'єкта; 5) встановлення можливостей покращання тих чи інших властивостей; 6) визначення тих функціональних властивостей оцінюваних об'єктів, вдосконалення яких свідчатиме про його розвиток; 7) оцінювання економічних наслідків покращення властивостей оцінюваного об'єкта завдяки покращанню властивостей самого об'єкта, а також інших об'єктів і процесів.

Таким чином, аналізування властивостей підприємства та його складників повинно передбачати побудову відповідних ланцюжків властивостей. За таких умов будуються проєкції властивостей інших об'єктів, процесів та зовнішнього середовища на властивості оцінюваного об'єкта. Відзначимо, що фрагментарно такий підхід до аналізування властивостей застосовується у кваліметричних дослідженнях, зокрема, при оцінюванні якості продукції підприємства. У той же час, застосування цього підходу для усього підприємства, його підсистем та ресурсів може являти собою підґрунтя для розроблення інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання.

Базуючись на перелічених вище принципах, можна представити концептуальну модель оцінювання потенціалу розвитку об'єкта, яку зображено на рис. 3. Основна ідея полягає у встановленні взаємозв'язків, з одного боку, між критеріальною властивістю об'єкта та його ключовими функціональними властивостями, а, з іншого, між цими властивостями та керованими властивостями, як самого об'єкта, так і зовнішнього середовища.

Стосовно випадку підприємства, то концепція оцінювання потенціалу його економічного розвитку на засадах аналізування властивостей підприємства повинна ґрунтуватися на низці постулатів, серед яких найважливішими є такі:

1) функціональні властивості підприємства визначаються функціональними властивостями його підсистем та окремих ресурсів, а також певними функціональними властивостями об'єктів зовнішнього середовища;

2) функціональні властивості підсистем та окремих ресурсів підприємства визначаються відповідними внутрішніми (конструктивними) властивостями;

3) забезпечення економічного розвитку підприємства за деякою його функціональною властивістю потребує змін у певних внутрішніх властивостях підприємства;

4) якщо загальна функціональна властивість підприємства визначається двома чи більшою кількістю його інших часткових функціональних властивостей, то тоді множина внутрішніх властивостей підприємства, які визначають його загальну функціональну властивість, перетинається з усіма множинами внутрішніх властивостей підприємства, які визначають його часткові функціональні властивості;

5) у випадку, якщо процес декомпозиції певної функціональної властивості є кінцевим, то стратегічний рівень цієї властивості являтиме собою функцію від консервативних та умовно консервативних (за їх наявності) властивостей підприємства та його зовнішнього середовища;

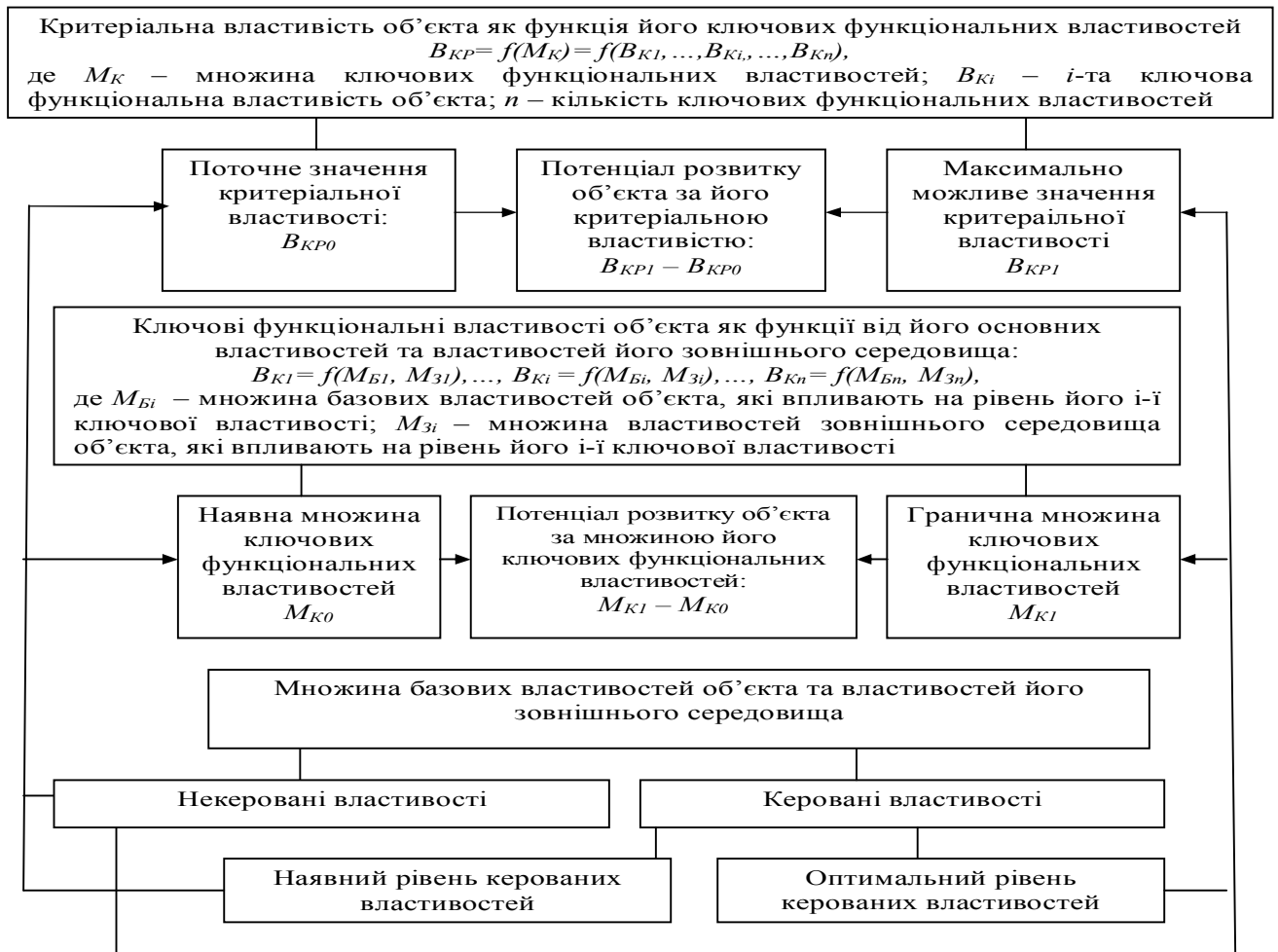

Рис. 3. Концептуальна модель оцінювання потенціалу розвитку об'єкта
 Примітка: розроблено автором

б) дві або більша кількість властивостей підприємства (або його підсистем чи ресурсів), будучи кожна окремо узятя умовно консервативною, можуть відноситися до таких, які варто змінювати, якщо розглядати відразу усю сукупність таких властивостей.

Грунтуючись на постулатах концепції оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства на засадах аналізування властивостей, можливо встановити послідовність процесу такого оцінювання для окремо узятій функціональної властивості підприємства (рис. 4). Застосування цієї послідовності у практиці оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства надасть змогу встановити максимальні можливості щодо покращення його відповідних функціональних властивостей з урахуванням обраного критеріального показника економічного розвитку суб'єкта господарювання.

Виконане дослідження показало, що процес оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства повинен базуватися на попередньому виборі певної цільової функції, що кількісно відображає критеріальну властивість підприємства і екстремальне значення якої буде виступати як результат кількісного вимірювання додаткових економічних можливостей суб'єкта господарювання. При цьому досягнення екстремального значення цільової функції найвищого рівня потребуватиме набуття екстремальних значень цільових функцій нижчих рівнів.

Рис. 4. Послідовність оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємства за його певною функціональною властивістю

Примітка: розроблено автором

Інакше кажучи, цільова функція вищого рівня являтиме собою функціонал від цільових функцій більш низького рівня. За таких умов найбільш сприятливою з точки зору простоти та точності розрахунку величини потенціалу економічного розвитку підприємства є ситуація, за якої екстремальні значення ланцюжка ієрархії цільових функцій визначаються послідовно від найнижчого до найвищого рівня. Якщо ж це неможливо, то досягнення екстремального значення цільової функції вищого рівня потребуватиме одночасної оптимізації значень цільових функцій нижчого рівня.

У третьому розділі «**Оцінювання чинників формування потенціалу економічного розвитку підприємств**» проаналізовано властивості носіїв потенціалу економічного розвитку підприємств; виконано оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємств; досліджено бар'єри на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств; здійснено оцінку ризикованості господарської діяльності підприємств як фактора, що суттєво впливає на величину потенціалу їх економічного розвитку.

Серед чинників, які впливають на темпи та масштаби економічного розвитку підприємств, важливе місце посідають властивості носіїв потенціалу цього

розвитку. Відповідно, до головних таких носіїв пропонується віднести: техніко-технологічну базу суб'єкта господарювання; виготовлювану підприємством продукцію; процес організування діяльності підприємства. Рівень властивостей цих носіїв у роботі пропонується оцінювати за допомогою системи відносних показників, яка містить такі групи індикаторів: часткові (обчислюються шляхом зіставлення фактичних значень відповідних характеристик носіїв потенціалу економічного розвитку підприємства із еталонними їх значеннями); загальні (обчислюються за усією сукупністю видів продукції, яку виготовляє підприємство); узагальнюючі (враховують усі поточні та інвестиційні витрати на виготовлення певного виду продукції); інтегральні (розраховуються подібно до узагальнюючих, проте, за усією сукупністю видів продукції підприємства).

Одним з головним видів економічного розвитку підприємства є його ресурсозберігаючий економічний розвиток, що відображається у зниженні фізичних витрат певного ресурсу (сукупності ресурсів) підприємства у відносному (на одиницю продукції) або абсолютному виразі.

У роботі розроблено такі економіко-математичні моделі оцінювання впливу ресурсозберігаючого розвитку на приріст фінансово-економічних результатів діяльності підприємства:

$$P_{ex} = Q - C - K \cdot r = \left(\frac{Q - C - K \cdot r}{F} \right) \cdot F = \left(Q_F - \sum_{i=1}^n L_i \cdot p_i - I_F - K_F \cdot r \right) \cdot F; \quad (2)$$

$$P_{ex} = \left(\frac{Q - C - K \cdot r}{Q} \right) \cdot Q = \left(1 - \sum_{i=1}^n R_i \cdot p_i - I_Q - K_Q \cdot r \right) \cdot Q, \quad (3)$$

де P_{ex} – величина надприбутку підприємства за певний проміжок часу, грн.; Q – операційні доходи підприємства без непрямих податків, грн.; C – сумарна величина операційних та фінансових витрат підприємства, грн.; K – середня за досліджуваний проміжок часу величина власного капіталу підприємства, грн.; r – норма прибутковості власного капіталу підприємства у частках одиниці; F – середня за досліджуваний проміжок часу первісна вартість основних засобів підприємства, грн.; Q_F – фондівдача основних засобів підприємства за величиною операційних доходів; n – кількість видів ресурсів підприємства, що розглядаються; L_i – співвідношення між обсягом i -того виду ресурсів та середньою вартістю основних засобів підприємства; p_i – витрати на утримання та експлуатацію одиниці i -того виду ресурсів, грн.; I_F – витрати на утримання та експлуатацію інших, окрім розглянутих, видів ресурсів на одиницю середньої вартості основних засобів підприємства, грн.; K_F – відношення середньої величини власного капіталу підприємства до середньої величини його основних засобів; R_i – відношення операційного доходу підприємства до обсягу i -того виду його ресурсів; I_Q – витрати на утримання та експлуатацію інших, окрім розглянутих, видів ресурсів на одиницю операційного доходу; K_Q – відношення середньої величини власного капіталу підприємства до його операційного доходу.

Як впливає з даних, представлених у табл. 1, за показником відношення надприбутку до вартості основних засобів за усіма трьома розглянутими підприємствами зростання надприбутку у 2018 р. було викликано переважно

ресурсозберігаючим розвитком, оскільки частка приросту надприбутку у його загальному прирості за рахунок зміни відношення надприбутку до вартості основних засобів перевищувала для всіх підприємств 50%.

Таблиця 1

Показники оцінювання чинників ресурсозберігаючого економічного розвитку окремих підприємств м. Львова у 2018 р. порівняно із 2017 р.

Назви показників	ТзОВ «Захід-Буд-Сервіс»	ПП «Автотехно-будсервіс»	ТзОВ «Галтрансермбуд»
1. Приріст надприбутку у 2018 році порівняно із 2017 роком за рахунок:			
- зміни відношення надприбутку до вартості основних засобів, тис. грн.	1528	232	1361
- зміни відношення надприбутку до операційного доходу, тис. грн.	1076	120	754
2. Частка приросту надприбутку у його загальному прирості у 2018 році порівняно із 2017 роком за рахунок:			
- зміни відношення надприбутку до вартості основних засобів, %	85,69	67,57	78,20
- зміни відношення надприбутку до операційного доходу, %	60,35	34,90	43,30

Примітка: розраховано автором

Особливе значення має оцінювання чинників формування потенціалу абсолютного ресурсозберігаючого розвитку підприємства, за якого зростання певного результуючого показника (доходу, доданої вартості, прибутку тощо) супроводжується зниженням споживання фізичних обсягів деякого виду ресурсів підприємства. Загалом, як показано у табл. 2, між темпами приросту результуючого показника діяльності підприємства та темпами приросту споживання ним певного ресурсу існують шість можливих співвідношень. При цьому абсолютний ресурсозберігаючий тип розвитку описується у третьому рядку табл. 2.

Таблиця 2

Формалізовані умови реалізації різних співвідношень між темпами приросту результуючого показника діяльності підприємства та темпами приросту споживання ним певного ресурсу

Нумерація типів співвідношень	Типи співвідношень між темпами приросту результуючого показника діяльності підприємства та темпами приросту споживання певного ресурсу	Умови реалізації відповідних співвідношень між темпами приросту результуючого показника діяльності підприємства та темпами приросту споживання певного ресурсу
1	$\alpha < 0, \beta < 0, \alpha < \beta$	$I_p < 1/I_e < 1/I_{av}$
2.	$\alpha < 0, \beta < 0, \alpha > \beta$	$I_p < 1/I_{av} < 1/I_e$
3	$\alpha > 0, \beta < 0$	$1/I_{av} < I_p < 1/I_e$
4	$\alpha > 0, \beta > 0, \alpha > \beta$	$1/I_e < 1/I_{av} < I_p$
5	$\alpha > 0, \beta > 0, \alpha < \beta$	$1/I_{av} < 1/I_e < I_p$
6	$\alpha < 0, \beta > 0$	$1/I_e < I_p < 1/I_{av}$

Примітки: *позначення: α – темп приросту результуючого показника діяльності підприємства, частки одиниці; β – темп приросту обсягів споживання підприємством певного ресурсу, частки одиниці; I_p – індекс фізичних обсягів реалізації продукції підприємства; I_{av} – індекс результуючого показника діяльності підприємства у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції; I_e – індекс обсягів споживання певного ресурсу у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції підприємства;

**сформовано автором

Таким чином, для того, щоб на певному підприємстві відбувався абсолютний ресурсозберігаючий економічний розвиток за деяким ресурсом необхідним є виконання двох головних умов: 1) індекс результуючого показника діяльності

підприємства у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції повинен перевищувати індекс обсягів споживання певного ресурсу у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції (інакше кажучи, індекс ефективності використання ресурсу повинен перевищувати одиницю); 2) індекс фізичних обсягів реалізації продукції повинен задовольняти умові третього рядка табл. 2.

Враховуючи, що у сучасних умовах господарювання в Україні особливу актуальність набуває питання економії енергетичних ресурсів, у роботі було детально розглянуто закономірності формування потенціалу абсолютного енергозберігаючого економічного розвитку підприємств. При цьому в якості результуючого показника було обрано додану вартість, оскільки вона у кінцевому рахунку визначає валовий внутрішній продукт країни. За таких умов модель формування потенціалу абсолютного енергозберігаючого економічного розвитку підприємства може бути представлена у вигляді схеми на рис. 5.

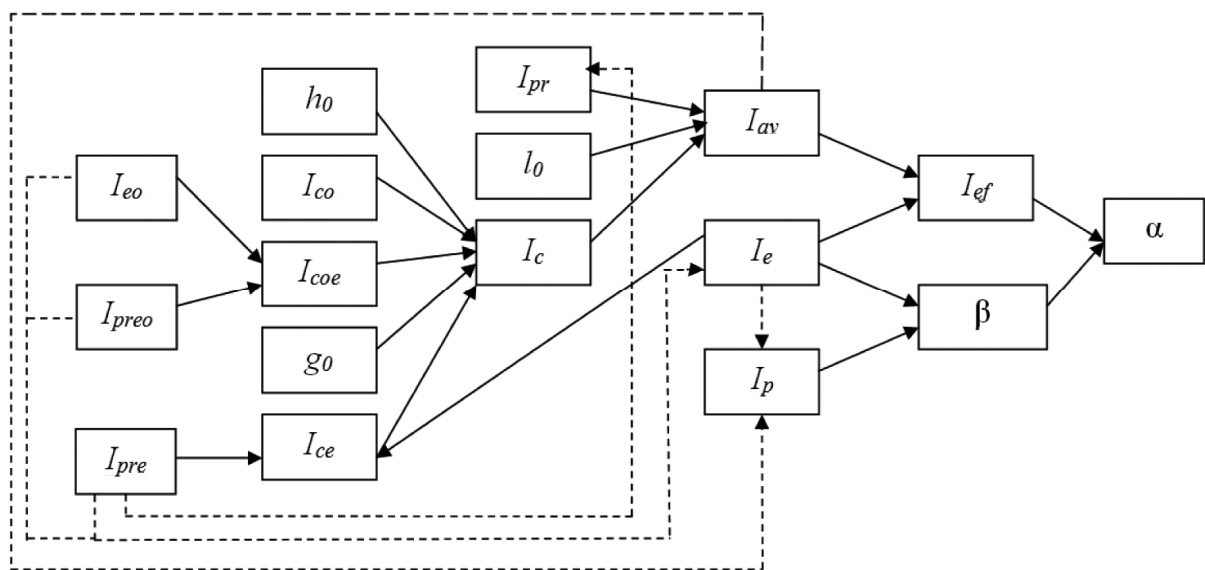

Рис. 5. Модель формування потенціалу абсолютного енергозберігаючого економічного розвитку підприємства

Примітки: *позначення (окрім тих, які подано у примітці до табл. 2): I_{eo} – індекс фізичних обсягів споживання інших видів енергоресурсів; I_{pre} – індекс цін на певний вид енергоресурсів; I_{preo} – індекс цін на інші види енергоресурсів; h_0 – частка витрат на придбання підприємством певного виду енергоресурсів у структурі проміжного споживання у базовому періоді, частки одиниці; I_{ce} – індекс витрат підприємства на придбання певного енергоресурсу у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції; g_0 – частка витрат на придбання інших видів енергоресурсів у структурі проміжного споживання підприємства у базовому періоді, частки одиниці; I_{coe} – галузевий індекс витрат підприємства на придбання інших енергоресурсів у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції; I_{pr} – індекс цін на продукцію, яку виготовляє та реалізовує підприємство; l_0 – частка доданої вартості у доході від реалізації продукції підприємства у базовому періоді, частки одиниці; I_c – індекс проміжного споживання у розрахунку на одиницю фізичного обсягу продукції; I_{ef} – індекс ефективності використання підприємством певного енергоресурсу ($I_{ef} = I_{av} / I_e$);

**сформовано автором

Проведене автором дослідження показало, що одним з головних чинників формування потенціалу абсолютного енергозберігаючого розвитку підприємств є рівень ефективності використання підприємством певного енергоресурсу. У зв'язку з цим у роботі було розроблено модель декомпозиції очікуваного приросту цього рівня, яка дає змогу спрогнозувати вплив окремих чинників на його зміну.

Окрему увагу у роботі було приділено оцінюванню бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств. Зокрема, було виділено узагальнюючі та часткові бар'єри. До узагальнюючих бар'єрів віднесено: брак вхідної інформації, необхідної для обґрунтування та ухвалення рішення про розроблення нововведення або придбання нововведення, розробленого сторонніми особами; несприйняття вхідної інформації (тобто незацікавленість нею, відкидання можливостей, які вона надає, без її детального розгляду); отримання висновку про недоцільність розроблення нововведення або придбання нововведення, розробленого сторонніми особами; недостатність ресурсного забезпечення для розроблення і впровадження нововведення або для придбання нововведення, розробленого сторонніми особами; невдача щодо розроблення, впровадження або набуття нововведення; відмова від використання розробленого або придбаного нововведення.

Що стосується часткових бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств, то ці бар'єри запропоновано поділити на такі групи: 1) несприятливість зовнішнього середовища підприємства (обмеженість можливостей отримання інформації про стан зовнішнього середовища; мінливість, непередбачуваність зовнішнього середовища; недостатній попит на інноваційну продукцію або продукцію, що виготовляється за допомогою інноваційних засобів праці та технологій); 2) недостатність обсягів наявних та можливих до залучення ресурсів підприємства (недостатність обсягів інформаційних ресурсів, необхідних для ухвалення обґрунтованого рішення про розроблення та впровадження нововведень або про придбання нововведень у сторонніх осіб; недостатність обсягів інформаційних ресурсів, необхідних для управління процесами розроблення, впровадження та комерціалізації нововведень; недостатність обсягів фінансових ресурсів внаслідок: нестачі внутрішніх джерел фінансових ресурсів підприємства; недостатнього рівня інвестиційної привабливості підприємства; недостатнього рівня кредитоспроможності підприємства; недостатність обсягів інноваційних ресурсів; недостатність обсягів інших видів ресурсів); 3) недостатність рівня властивостей ресурсів підприємства (недостатній рівень актуальності, повноти, точності та інших властивостей інформаційних ресурсів; недостатній рівень кваліфікації та інших властивостей працівників; недостатній технічний рівень основних засобів; недостатній рівень властивостей інших видів ресурсів); 4) недостатність рівня компетентності власників та менеджерів підприємства у сфері управління його інноваційною діяльністю (недостатність рівня компетентності щодо збирання інформації; недостатність рівня компетентності щодо оброблення інформації; недостатність рівня компетентності щодо залучення ресурсів; недостатність рівня компетентності щодо організування інноваційної діяльності на підприємстві; недостатність рівня компетентності щодо прогнозування результатів інноваційної діяльності); 5) недостатність рівня споживчих властивостей нововведень (недостатність очікуваного рівня споживчих властивостей нововведень, які підприємство планує розробляти або набувати; недостатність фактичного рівня споживчих властивостей нововведень, які розробило або набуло підприємство).

Обґрунтування способів подолання перешкод на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств потребує попереднього оцінювання кількісної величини складності подолання цих перешкод. У роботі запропоновано три підходи до такого оцінювання: в абсолютному виразі, у відносному виразі та шляхом вимірювання

усередненого рівня складності подолання бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств за вибіркою підприємств, які здійснювали або намагались виконати певні інноваційні зміни. За таких умов із урахуванням послідовного характеру зазначених перешкод рівень складності подолання кожної з них можна оцінити як відношення кількості підприємств, які не змогли подолати відповідну перешкоду, до кількості підприємств, які підійшли до її подолання. Тоді рівень фактичного впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень) підприємствами можна представити як функцію відповідних послідовних бар'єрів, які необхідно для цього подолати:

$$L = \prod_{i=1}^{n_g} (N_{1i} / N_{0i}) = \prod_{i=1}^{n_g} (1 - B_i), \quad (4)$$

де L – рівень фактичного впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень) підприємствами, які включено у вибірку, частки одиниці; n_g – кількість послідовних бар'єрів на шляху до впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень); N_{1i} – кількість підприємств, які подолали i – тий бар'єр; N_{0i} – кількість підприємств, які підійшли до подолання i – того бар'єра, подолавши попередні бар'єри; B_i – рівень i – того бар'єра на шляху до впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень) за вибіркою підприємств, що здійснили або намагались здійснити таке впровадження, частки одиниці; Π – позначка добутку.

Серед чинників формування потенціалу економічного розвитку підприємств важливе місце посідає ризикованість їх діяльності. Це пов'язано з тим, що одним з головних індикаторів оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств є очікуваний приріст їх ринкової вартості, а на неї суттєво впливає рівень ризикованості діяльності суб'єктів господарювання. У роботі було побудовано систему аксіом, яким повинен відповідати показник ризику та математично доведено, що існуючі у літературі індикатори ризикованості (зокрема, дисперсія випадкової величини та коефіцієнти варіації) цим аксіомам відповідають неповністю. Однак, встановленій системі аксіом відповідає показник частки премії за ризик у загальній величині ставки дисконту для оцінюваного підприємства. З урахуванням цього у роботі був розроблений метод оцінювання вартості підприємства з урахуванням чинника ризику, що базується на поєднанні теорії оцінювання активів та методології поведінкової економіки. Сутність цього методу полягає у тому, що розглядається дискретна множина очікуваних величин чистого прибутку підприємства за різними ситуаціями, у яких воно може опинитися, та відповідної імовірності настання цих ситуацій. У подальшому шляхом подрібнення кількості ситуацій ця множина перетворюється у множину рівноімовірнісних ситуацій, а нумерація їх здійснюється у порядку зростання прибутку. Тоді вартість підприємства з урахуванням ризику визначатиметься за такою формулою:

$$W_p = \sum_{i=1}^{N_s} \left(\frac{N_s - i + 1}{N_s} \right)^2 \times \frac{P_i - P_{i-1}}{r_s}, \quad (5)$$

де W_p – ринкова вартість підприємства, грн.; N_s – кількість рівноімовірнісних ситуацій, у яких може опинитися підприємство; P_i – прибуток підприємства у i -тій ситуації; r_s – безризикова ставка дисконту в частках одиниці.

За допомогою виразу (5) можна з припустимою точністю встановити обґрунтовану ціну на будь-яке майно, яка б задовольняла як його продавця, так і покупця, а також вирішити низку завдань, які постають при оцінюванні інвестиційної привабливості об'єктів інвестування, зокрема, визначити найкращий портфель активів.

У четвертому розділі «Інструментарій оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств» викладено метод оцінювання потенціалу розвитку персоналу підприємств на засадах діагностування управлінських компетенцій; представлено систему показників оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств; описано інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням ризику.

Проведене дослідження показало, що основною властивістю працівників підприємства, які беруть участь у розробці, ухваленні та реалізації управлінських рішень, є рівень їхньої компетентності. Враховуючи викладене, важливе значення має діагностування рівня компетентності працівників управлінської підсистеми підприємства та на підставі цього визначення потенціалу розвитку управлінського персоналу. З цією метою слід виконати такі основні етапи дій:

1. Вибір головних типів компетенцій працівників управлінської підсистеми.

2. Побудова множини загальних управлінських компетенцій.

3. Визначення для кожної загальної управлінської компетенції переліку часткових управлінських компетенцій. З цією метою можна застосувати розкладання загальної управлінської компетенції на окремі етапи її здійснення.

4. Оцінювання наявного рівня володіння управлінськими працівниками відповідною загальною компетенцією:

$$P_{ki} = \sum_{j=1}^{n_{ki}} P_{kij} \cdot \alpha_{ij}, \quad (6)$$

де P_{ki} – рівень володіння управлінськими працівниками підприємства i -тою загальною компетенцією; n_{ki} – кількість спеціальних управлінських компетенцій, які належать до i -тої загальної компетенції; P_{kij} – визначений шляхом експертного опитування рівень володіння управлінськими працівниками підприємства j -тою спеціальною компетенцією, яка належить до i -тої загальної компетенції; α_{ij} – коефіцієнт значущості j -тої спеціальної компетенцією, яка належить до i -тої загальної компетенції.

5. Оцінювання наявного рівня володіння управлінськими працівниками усією сукупністю загальних компетенцій. З цією метою можна використати таку формулу:

$$P_k = \sum_{i=1}^{n_k} P_{ki} \cdot \alpha_i, \quad (7)$$

де P_k – рівень володіння управлінськими працівниками підприємства усією сукупністю загальних компетенцій; n_k – кількість загальних управлінських компетенцій; P_{ki} – рівень володіння управлінськими працівниками i -тою загальною компетенцією; α_i – коефіцієнт значущості i -тої загальної компетенції.

6. Оцінювання за допомогою виразів (6) та (7) потенційно можливого рівня володіння управлінськими працівниками підприємства спеціальними і загальними компетенціями та усією сукупністю загальних компетенцій.

7. Оцінювання потенціалу розвитку управлінського персоналу підприємств за окремими спеціальними і загальними компетенціями та за усією сукупністю загальних компетенцій (в останньому випадку така оцінка здійснюється шляхом обчислення різниці між потенційно можливим та фактичним значеннями показника (7)).

Окрім людських ресурсів, важливим фактором господарської діяльності є засоби праці. У зв'язку з цим у роботі розроблено систему показників оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. При цьому цей потенціал розглядається як такий, що містить дві головні складові: потенціал оновлення наявної у підприємства активної частини основних засобів (завдяки: капітальному ремонту, модернізації, заміні) та потенціал введення нових елементів активної частини засобів праці. За таких умов показники оцінювання потенціалу технічного розвитку суб'єкта господарювання можуть бути поділені на такі групи, що утворюють певну ієрархію відповідних індикаторів: 1) узагальнюючі показники: очікуваний абсолютний та відносний приріст надприбутку підприємства завдяки реалізації потенціалу його технічного розвитку; 2) загальні показники, які включають: очікуване зростання операційного та чистого прибутку підприємства; збільшення первісної та залишкової вартості основних засобів підприємства; середній термін досягнення очікуваних економічних результатів; 3) часткові показники, які включають індикатори окремих змін властивостей продукції підприємства внаслідок реалізації потенціалу його технічного розвитку, зокрема, очікуване підвищення рівня її якості, зниження питомих амортизаційних відрахувань, зниження питомих витрат матеріальних, паливно-енергетичних та людських ресурсів тощо; 4) базові показники, які характеризують конкретні заходи щодо оновлення активної частини основних засобів, зокрема, перелік таких засобів, найкраща форма їх оновлення, терміни початку та завершення заходів тощо.

При цьому проведене дослідження показало, що потенціал технічного розвитку підприємства визначається трьома головними чинниками, а саме – рівнем компетентності менеджерів та фахівців підприємства у сфері управління його технічним переозброєнням, економічною ефективністю заходів з такого переозброєння та наявним і можливим до залучення обсягом ресурсного забезпечення реалізації програми технічного переозброєння суб'єкта господарювання, передусім, фінансового її забезпечення.

Важливим напрямом підвищення ефективності діяльності підприємств є реалізація наявного у них потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін. Під цим потенціалом доцільно розуміти здатність обґрунтовувати, ухвалювати та реалізовувати управлінські рішення, спрямовані на заміну існуючих технологій виготовлення продукції на нові ресурсозберігаючі технології. Оцінювання величини потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємстві з урахуванням їх ризикованості потребує здійснення такої послідовності дій: збір вхідної (первинної) інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства, необхідної для оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін; аналізування ризикованості різних варіантів технологічних змін; визначення для кожного виду продукції (або сукупності її видів) найкращого варіанту технологічної зміни за критерієм співвідношення між очікуваними фінансовими

результатами та ризикованістю; обґрунтування доцільності реалізації кожної технологічної зміни з урахуванням необхідних обсягів інвестицій; складання загального переліку ресурсозберігаючих технологічних змін, які доцільно здійснити; розрахунок узагальнюючих економічних показників оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємстві.

При цьому критерієм доцільності інвестиційного проекту заміни існуючої технології виготовлення продукції на нову ресурсозберігаючу технологію є перевищення максимально припустимого обсягу інвестицій у проект, за якого інвестору доцільно його реалізовувати, над фактичною потребою в інвестиціях. Своєю чергою, максимально припустимий обсяг інвестицій у проект пропонується оцінювати з використанням представленої вище формули (5). Якщо ж існує декілька варіантів технології, на яку може бути замінена існуюча технологія виготовлення продукції, то кращим з цих варіантів буде той, за яким різниця між максимально припустимим обсягом інвестицій та фактичною потребою у них є максимальною.

Як впливає з даних, наведених у табл. 3, усі досліджувані підприємства характеризуються доволі високим рівнем потенціалу енергозберігаючих технологічних змін. Зокрема, очікуваний відносний приріст операційного прибутку внаслідок провадження цих змін коливається за досліджуваними підприємствами від 10,50% до 30,18%. Також необхідно відзначити, що за усіма цими підприємствами різниця між максимально припустимим обсягом інвестицій у впровадження енергозберігаючих технологій та фактичною потребою у цих інвестиціях є додатною. Це свідчить про доцільність такого впровадження.

Таблиця 3

Результати розрахунку економічних показників оцінювання потенціалу енергозберігаючих технологічних змін за досліджуваними підприємствами

Показники, одиниці виміру	Значення показників на підприємствах					
	ТзОВ «Захід-Буд-Сервіс»	ТзОВ «Ква-тега»	ПП «Автотех-нобуд-сервіс»	ТзОВ «Вамир-Гал»	ТзОВ «Модуль»	ТзОВ «Завод Електрон-побут-прилад»
1. Очікуваний абсолютний приріст річного операційного прибутку, тис. грн.	533,4	211,8	307,5	176,7	74,2	802,4
2. Обсяг потрібних інвестицій, тис. грн.	2500	1060	1376	815	348	3982
3. Очікуваний відносний приріст річного операційного прибутку, %	18,17	16,22	21,36	10,50	15,37	30,18
4. Очікуваний відносний приріст сукупних активів, %	11,23	13,44	15,25	7,61	11,96	18,14
5. Різниця між максимально припустимим обсягом інвестицій та фактичною потребою у них, тис. грн.	594	228	353	293	158	1702
6. Відношення максимально припустимого обсягу інвестицій до фактичної потреби у них, разів	1,237	1,215	1,256	1,360	1,454	1,427

Примітка: сформовано автором

У п'ятому розділі «**Моделювання процесу оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств**» представлені моделі оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства; виконано побудову моделей

оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі; запропоновано моделі оцінювання потенціалу зростання фінансової стійкості підприємств; здійснено моделювання оцінювання потенціалу збільшення ринкової вартості підприємств.

Проведене дослідження показало, що оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства потребує попереднього розгляду трьох різновидів потенціалу конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, а саме: короткострокового внутрішнього потенціалу конкурентоспроможності, який характеризує максимально можливий рівень конкурентоспроможності підприємства, який воно може досягти у короткостроковому періоді за існуючих на даний час параметрів зовнішнього середовища; сукупного короткострокового потенціалу конкурентоспроможності, який характеризує максимально можливий рівень конкурентоспроможності підприємства, який воно може досягти у короткостроковому періоді з урахуванням змін у зовнішньому середовищі, які викликані підвищенням рівня конкурентоспроможності цього підприємства; сукупного перспективного потенціалу конкурентоспроможності, який характеризує максимально можливий рівень конкурентоспроможності підприємства, який воно може досягти протягом певного періоду з урахуванням усіх можливих змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах цього підприємства.

Стосовно показників оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства, то їх доцільно поділити на абсолютні та відносні. Зокрема, якщо розглядати окремих вид продукції підприємства, то до абсолютних показників доцільно віднести приріст: фізичних обсягів виготовлення цього виду продукції, величин операційного прибутку та надприбутку за умови повної реалізації потенціалу конкурентоспроможності. Відносні індикатори оцінювання потенціалу конкурентоспроможності можна отримати шляхом зіставлення значень певних абсолютних індикаторів у досліджуваного підприємства зі значеннями цих індикаторів у конкурентів або з фактичними значеннями відповідних показників на цьому ж підприємстві на теперішній момент часу.

У роботі було побудовано моделі перелічених індикаторів оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства та визначено критерій вибору найбільш конкурентоспроможної технології виготовлення певної продукції з декількох варіантів технологічних процесів, що відрізняються собівартістю одиниці продукції, рівнем її якості та питомою капіталомісткістю. Для побудови цього критерію попередньо вводиться функція $F_j(Q_s)$, що описує залежність між ціною одиниці j -того різновиду даної продукції та сумарним натуральним обсягом її пропозиції Q_s усіма підприємствами, які виробляють цю продукцію. При цьому зростання індексу j відповідає зростанню рівня якості певних різновидів даної продукції. Своєю чергою, функції $F_j(Q_s)$ отримуються шляхом певних трансформацій функції $F_1(Q_s)$, тобто $F_j(Q_s) = G_j(F_1(Q_s))$. Форми таких трансформацій залежатимуть від конкретних уподобань покупців відповідної продукції. Тоді шуканий критерій матиме такий вигляд:

$$W_J(G_j(F_1(Q_{sej}))) = W_J(c_j + i_j \cdot N) \rightarrow \min, \quad (8)$$

де W_j – функція, обернена до G_j ; Q_{sej} – сумарний натуральний обсяг виробництва і збуту продукції усіма підприємствами, що конкурують на її ринку, за умови обрання ними j -тої технології c_j , i_j – відповідно собівартість одиниці та питома капіталомісткість j -того різновиду даної продукції, грн.; N – норма прибутковості інвестицій у частках одиниці.

Важливими властивостями будь-якого підприємства є гнучкість та адаптованість до змін у зовнішньому середовищі. У роботі було здійснено групування видів адаптації підприємства за характером змін, що відбуваються; за спрямованістю змін; залежно від врахування чинників зовнішнього середовища при оцінюванні результатів адаптації; залежно від характеру адаптаційних заходів; залежно від швидкості реагування на зміни; залежно від необхідності вкладення інвестицій у реалізацію заходів з адаптації; залежно від сили та наслідків адаптації. Також було запропоновано показник рівня адаптації підприємства до негативних змін у його зовнішньому середовищі, який має такий вигляд:

$$I_{an} = \frac{\Delta B - \Delta B_a}{\Delta B}, \quad (9)$$

де I_{an} – показник рівня адаптації підприємства до негативних змін у його зовнішньому середовищі, частки одиниці; ΔB – величина можливих втрат підприємства внаслідок цих змін, якщо б адаптації до цих змін не відбулося, грн.; ΔB_a – величина втрат підприємства внаслідок негативних змін, яких вдалося запобігти внаслідок адаптації до цих змін, грн.

Важливо відзначити, що за умови, коли підприємство до настання негативних змін у його зовнішньому середовищі знаходилося в оптимальному стані, значення показника (9) не може перевищувати одиницю.

Оцінювання потенціалу підвищення гнучкості підприємства потребує детального аналізу характеристик його внутрішнього середовища та пошуку резервів вдосконалення цих характеристик з метою збільшення рівня здатності підприємства адаптуватися до змін у його зовнішньому та внутрішньому середовищі. При цьому оцінювання потенціалу підвищення гнучкості підприємства доцільно здійснювати за допомогою множини показників, які характеризують можливість збільшення рівня адаптації підприємства до змін за різних їх сценаріїв. Зокрема, якщо розглядати випадок адаптації підприємств до негативних змін у його зовнішньому середовищі, то такі сценарії відповідатимуть різним комбінаціям можливого скорочення попиту на продукцію підприємства та можливого збільшення цін на ресурси, що ним використовуються. Тоді прогнозний рівень адаптації підприємства до певного сценарію погіршення умов його зовнішнього середовища після реалізації заходів із підвищення гнучкості можна визначити за такою формулою:

$$I_{anli} = \frac{\Delta B_i - \Delta B_{ai} - \Delta B_{adi}}{\Delta B_i}, \quad (10)$$

де I_{anli} – прогнозний рівень адаптації підприємства до i -того сценарію погіршення умов його зовнішнього середовища після реалізації заходів із підвищення гнучкості, частки одиниці; ΔB_i – величина прогнозних втрат підприємства внаслідок цих змін, якщо б адаптації до цих змін не відбулося, грн.; ΔB_{ai} – прогнозна величина втрат підприємства внаслідок негативних змін за i -тим їх сценарієм, яких вдалося б

запобігти завдяки адаптації до цих змін за наявного рівня гнучкості підприємства, грн.; ΔB_{adi} – прогнозна додаткова величина втрат підприємства внаслідок негативних змін за i -тим їх сценарієм, яких вдалося б запобігти завдяки підвищенню рівня гнучкості підприємства, грн.

Відповідно, рівень потенціалу підвищення гнучкості підприємства стосовно адаптації до можливих негативних змін у його зовнішньому середовищі може бути обчислений за такою формулою:

$$\Delta I_{ani} = I_{anli} - I_{an0i}, \quad (11)$$

де ΔI_{ani} – рівень потенціалу підвищення гнучкості підприємства стосовно адаптації до можливих негативних змін у його зовнішньому середовищі за i -тим їх сценарієм, частки одиниці; I_{an0i} – прогнозний рівень адаптації підприємства до i -того сценарію погіршення умов його зовнішнього середовища, якщо реалізація заходів із підвищення гнучкості не відбудеться, частки одиниці.

Загальну модель оцінювання потенціалу підвищення гнучкості підприємств представлено на рис. 6. Як впливає з цієї моделі, результат такого оцінювання являтиме собою сукупність значень показників, які обчислюються за формулою (11), за різних сценаріїв негативних змін у зовнішньому середовищі підприємства.

Рис. 6. Загальна модель оцінювання потенціалу підвищення гнучкості підприємства стосовно адаптації до негативних змін у його зовнішньому середовищі

Примітка: розроблено автором

Досягнення підприємствами високих фінансово-економічних результатів їх діяльності є неможливим також і без забезпечення належного рівня фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Оцінку цього рівня пропонується виконувати за такою формулою:

$$P_{\phi c} = \frac{P_c \cdot \left((1 + n_n)^{T_c} - 1 \right)}{B_3 \cdot n_n \cdot (1 + n_n)^{T_c}}, \quad (12)$$

де $P_{\phi c}$ – відносний рівень фінансової стійкості підприємства; P_c – середня величина надходжень, які підприємство може спрямувати на повернення узятих ним позик та сплату процентів за ними, забезпечуючи при цьому нормальне провадження своєї господарської діяльності, грн.; n_n – середнє значення ставки позичкового відсотка за користування узятими підприємством позиками у частках одиниці; T_c – середнє значення терміну погашення узятих підприємством позик, часові одиниці; B_3 – загальна величина узятих підприємством позик, грн.

Базуючись на запропонованій на рис. 7 моделі формування потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства, можна визначити таку послідовність оцінювання величини цього потенціалу: 1) збір необхідної інформації та оцінювання наявного рівня фінансової стійкості підприємства (зокрема, за допомогою формули (12)); 2) оцінювання потенціалу зростання наявної величини надходжень, які підприємство може спрямувати на повернення узятих ним позик та сплату процентів за ними; 3) оцінювання потенціалу скорочення величини позичкового капіталу підприємства; 4) оцінювання потенціалу підвищення ступеня гнучкості підприємства; 5) прогнозування рівня фінансової стійкості підприємства у випадку повної реалізації потенціалу підвищення цього рівня; 6) отримання кількісної оцінки потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства як різниці між прогнозним та наявним рівнями фінансової стійкості.

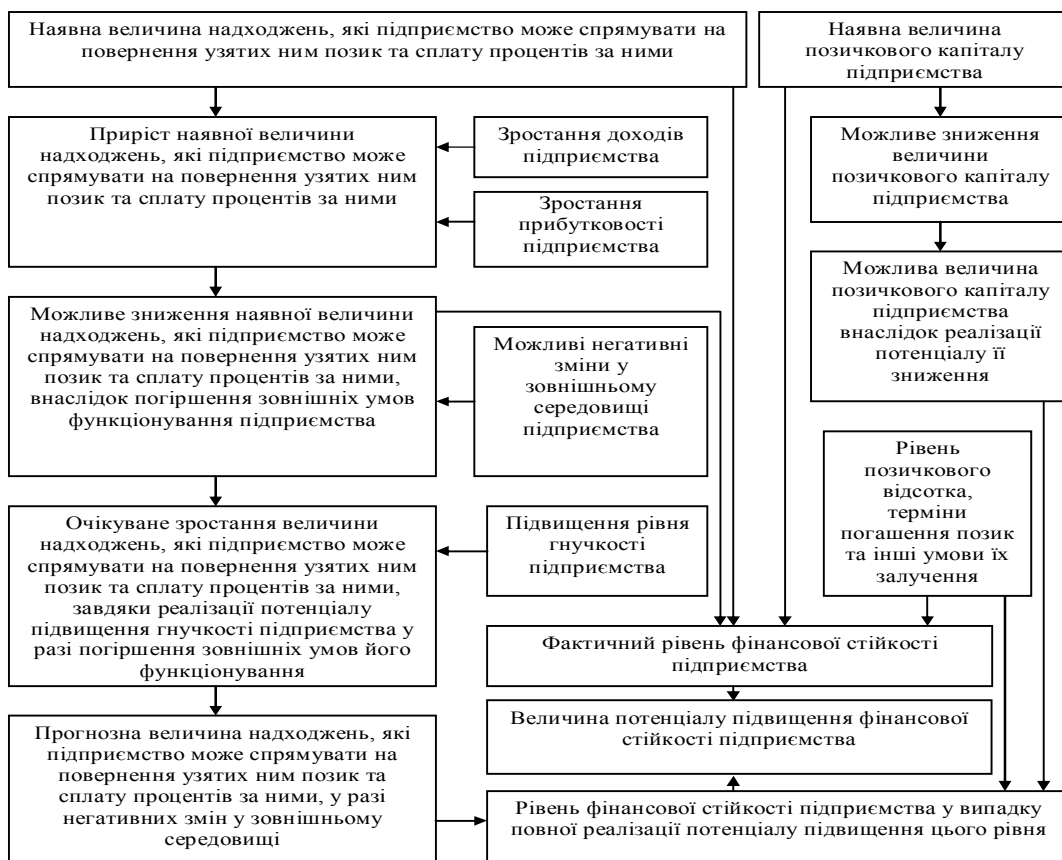

Рис. 7. Модель формування потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства

Примітка: розроблено автором

З метою прогнозування рівня фінансової стійкості підприємства доцільно модифікувати формулу (12), подавши її у вигляді цільової функції оптимізаційної економіко-математичної моделі. Ця модель передбачатиме знаходження оптимальної множини векторів V_i . Кожен з цих векторів характеризує певний організаційно-економічний або техніко-технологічний захід, спрямований на підвищення рівня фінансової стійкості та (або) гнучкості підприємства. Тоді відповідна економіко-математична модель включатиме:

1) цільову функцію:

$$P_{n\phi c} = \frac{\left(H_{\partial 0} + \sum_{i=1}^k H_{\partial li} - H_{\partial 2} + \sum_{i=1}^k H_{\partial 3i} \right) \cdot \left((1 + n_n + \Delta n_n)^{T_c + \Delta T_c} - 1 \right)}{\left(K_{n0} + \sum_{i=1}^k K_{ni} \right) \cdot (n_n + \Delta n_n) \cdot (1 + n_n + \Delta n_n)^{T_c + \Delta T_c}} \rightarrow \max; \quad (13)$$

2) умову невід'ємного значення величини надприбутку за кожним заходом:

$$H_{\partial i} - K_{ni} \cdot n_{ni} \geq K_{ei} \cdot H_e; \quad (14)$$

3) обмеження на загальні обсяги власних та позичкових коштів:

$$\sum_{i=1}^k K_{ni} \leq K_n; \quad (15) \quad \sum_{i=1}^k K_{ei} \leq K_e, \quad (16)$$

де $P_{n\phi c}$ – відносний прогнозний рівень фінансової стійкості підприємства як функція від множини векторів V_i ; k – кількість цих векторів; $H_{\partial 0}$ – наявна величина надходжень, які підприємство може спрямувати на повернення узятих ним позик та сплату процентів за ними, грн.; $H_{\partial li}$ – очікуваний приріст наявної величини надходжень $H_{\partial 0}$ у випадку реалізації i -того заходу, що має на меті підвищення фінансової стійкості підприємства (якщо i -тий захід відхиляється або належить до підмножини заходів з підвищення гнучкості підприємства, то $H_{\partial li}$ дорівнюватиме нулю), грн.; $H_{\partial 2}$ – можливе зниження наявної величини надходжень $H_{\partial 0}$ внаслідок погіршення зовнішніх умов функціонування підприємства, грн.; $H_{\partial 3i}$ – очікуване зростання величини надходжень $H_{\partial 0}$ завдяки реалізації i -того заходу, що має на меті підвищення гнучкості підприємства (якщо i -тий захід відхиляється або належить до підмножини заходів з підвищення фінансової стійкості підприємства, то $H_{\partial 3i}$ дорівнюватиме нулю), грн.; K_{n0} – наявна величина позичкового капіталу підприємства, грн.; K_{ni} – зміна величини позичкового капіталу підприємства за i -тим заходом (якщо за цим заходом не передбачається зміна позичкового капіталу, то K_{ni} дорівнюватиме нулю), грн.; Δn_n – очікувана зміна середньої ставки позичкового відсотка за користування узятими підприємством позиками у частках одиниці внаслідок реалізації обраних заходів; ΔT_c – очікуваний приріст середнього значення терміну погашення узятих підприємством позик внаслідок реалізації обраних заходів, часових одиниць; $H_{\partial i}$ – очікуваний приріст наявної величини надходжень $H_{\partial 0}$ у випадку реалізації i -того заходу (якщо i -тий захід відхиляється, то $H_{\partial i}$ дорівнюватиме нулю), грн.; n_{ni} – ставка позичкового відсотка за i -тим заходом, частка одиниці; K_{ei} – потрібний обсяг вкладення власних коштів підприємства у здійснення i -того заходу (якщо за цим заходом не передбачається вкладення власних коштів, то K_{ei} дорівнюватиме нулю), грн.; H_e – норма прибутковості інвестованих

власних коштів, частки одиниці; K_n, K_g – ліміт на загальний обсяг відповідно позикових та власних коштів, грн.

Необхідно відзначити, що фінансова стійкість являє собою важливий чинник формування ринкової вартості підприємства. У роботі було побудовано багатofакторну ієрархічну модель оцінювання потенціалу підвищення ринкової вартості підприємства за критерієм максимізації різниці між приростом цієї вартості та величиною додаткових інвестицій, що спрямовуються у її збільшення (рис. 8).

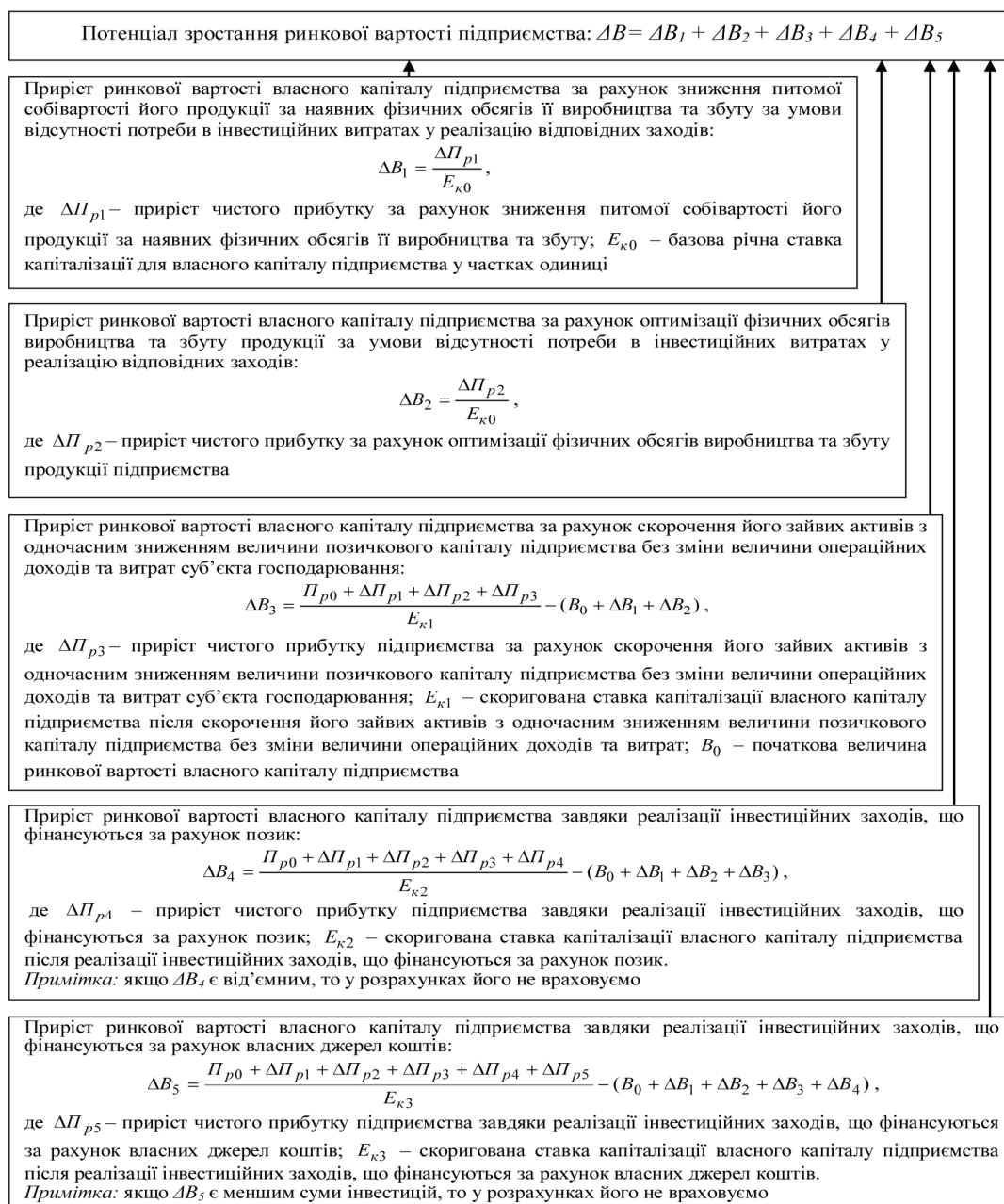

Рис. 8. Модель оцінювання потенціалу зростання ринкової вартості власного капіталу підприємства

Примітка: розроблено автором

Проведені у роботі розрахунки показали, що потенціал зростання ринкової вартості власного капіталу досліджуваних підприємств є доволі високим, оскільки очікуваний приріст ринкової вартості власного капіталу у відсотках до початкового значення цієї вартості коливається за підприємствами від 7,3% до 16,2%.

ВИСНОВКИ

У роботі було здійснено концептуальне, методологічне та методико-прикладне вирішення науково-прикладної проблеми оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Основні висновки з виконаного дослідження полягають у такому:

1. Покращення розуміння складних закономірностей, які лежать в основі формування потенціалу економічного розвитку підприємств, доцільно базувати на розвинутому автором концептуальному підході до визначення сутності понять «потенціал», «потенціал підприємства» та «потенціал розвитку підприємства». Згідно цього підходу потенціал будь-якого об'єкта ототожнюється із множиною його зовнішніх функціональних властивостей, які цей об'єкт проявляє або може проявляти за певного стану середовища, у якому він знаходиться, а потенціал економічного розвитку підприємства тлумачиться як сукупність додаткових зовнішніх функціональних властивостей, які це підприємство може набути за певного стану середовища, у якому воно знаходиться, збільшивши при цьому величину свого наявного економічного потенціалу.

2. Оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств повинно передбачати попереднє групування чинників, що визначають величину цього потенціалу. У зв'язку з цим у роботі було проведено групування цих чинників шляхом поділу їх за місцем розташування відповідних чинників; за характером впливу на реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємства; за можливістю керування відповідними чинниками; за зміною (незмінністю) протягом певного періоду часу; за часом, необхідним для зміни (активізації) відповідних чинників; за характеристикою взаємозв'язків між показниками діяльності підприємства; за місцем у ієрархії; залежно від виду економічного потенціалу, який обумовлюють відповідні чинники; за способом оцінювання чинників; за видами економічного розвитку підприємства; за функціональними властивостями підприємства, а також виконане моделювання цих чинників шляхом побудови піраміди чинників формування потенціалу економічного розвитку підприємства, яка містить шість щаблів.

3. Визначення обґрунтованої та достатньо точної величини потенціалу економічного розвитку підприємств можливо із застосуванням розробленого узагальненого методу оцінювання цього потенціалу на засадах встановлення ієрархії властивостей підприємства, його окремих підсистем та елементів, визначення ланцюжків відповідних властивостей та побудови їх проєкцій. За таких умов можливо виокремити лабільні та консервативні, керовані та некеровані властивості підприємства і його складників та встановити такі значення керованих властивостей, за яких забезпечується найширша реалізація потенціалу економічного розвитку підприємств.

4. Покращення динаміки ефективності використання ресурсів підприємств повинно спиратися на застосування удосконаленого у роботі методу оцінювання чинників формування потенціалу ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємств, що передбачає встановлення меж значень індексу ефективності використання певного ресурсу підприємства та індексу фізичних обсягів реалізації

ним продукції, за яких зростання економічних результатів діяльності підприємства супроводжується скороченням обсягів споживання ним цього ресурсу.

5. Проведене дослідження показало, що на шляху до реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємства постають різноманітні взаємопов'язані бар'єри. Для полегшення подолання цих бар'єрів слід здійснити їх систематизацію та оцінювання. З цією метою можна використати виділені у роботі класифікаційні ознаки таких бар'єрів, а саме: за змістом нововведень, за способом їх набуття, за етапом інноваційного процесу, за можливістю та складністю подолання бар'єрів, за об'єктивністю та характером причин, що зумовлюють бар'єри, а також застосувати метод оцінювання усередненої величини різних видів бар'єрів на шляху до впровадження певного нововведення (або сукупності нововведень) за вибіркою підприємств, що здійснили або намагались здійснити таке впровадження, завдяки застосуванню мультиплікативної моделі фактичного рівня впровадження інновацій.

6. У процесі планування заходів з технічного розвитку підприємств їх менеджерам та фахівцям доцільно скористатися вдосконаленими у роботі показниками оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств, які систематизовано у вигляді чотирьох груп (узагальнюючі, загальні, часткові та базові), що утворюють певну ієрархію та знаходяться у відповідності до управлінських компетенцій працівників підприємств у сфері управління їх технічним переозброєнням та ресурсним забезпеченням господарської діяльності.

7. Впровадження на підприємствах заходів з ресурсозбереження слід обґрунтовувати, застосовуючи розроблений у роботі інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику, що передбачає побудову множини сценаріїв значень тих показників проекту впровадження ресурсозберігаючих технологічних змін, що характеризуються найбільшою непередбачуваністю, визначення максимально припустимого обсягу інвестицій у впровадження ресурсозберігаючої технології та порівняння його із фактичною потребою в інвестиціях.

8. Забезпечення підприємств стійкими конкурентними перевагами можна досягти шляхом використання менеджерами та фахівцями суб'єктів господарювання вдосконаленої у роботі моделі оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств, яка передбачає визначення таких параметрів якості продукції та витрат на її виготовлення і збут, за яких максимізується частка прибутку підприємства у загальній величині прибутку усіх підприємств, які виробляють аналогічну продукцію.

9. Ефективність діяльності підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища значною мірою визначається величиною потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін. У зв'язку з цим у роботі розроблено метод оцінювання цієї величини, згідно якого вона встановлюється шляхом обчислення прогнозного зростання частки потенційних втрат від негативних впливів зовнішнього середовища, які підприємство уникне завдяки вдосконаленню наявних у нього адаптаційних механізмів. При цьому пропонується використання множини показників, які характеризують можливість збільшення рівня адаптації підприємства до змін за різних сценаріїв цих змін.

10. Підвищення рівня фінансової стійкості підприємств потребує від їх керівників реалізації відповідних заходів, при обґрунтуванні яких слід застосовувати результати проведеного у роботі моделювання потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства шляхом послідовного виконання таких основних етапів розрахунків: збір необхідної інформації та оцінювання наявного рівня фінансової стійкості підприємства; оцінювання потенціалу зростання наявної величини надходжень, які підприємство може спрямувати на повернення узятих ним позик та сплату процентів за ними; оцінювання потенціалу скорочення величини позичкового капіталу підприємства; оцінювання потенціалу підвищення ступеня гнучкості підприємства; прогнозування рівня фінансової стійкості підприємства у випадку повної реалізації потенціалу підвищення цього рівня; отримання кількісної оцінки потенціалу підвищення рівня фінансової стійкості підприємства.

11. Оскільки одним з головних критеріїв успішної діяльності підприємств є збільшення їх ринкової вартості, досягненню такого збільшення сприятиме застосування економістами підприємств удосконаленої у роботі моделі оцінювання потенціалу зростання ринкової вартості суб'єктів господарювання, використання якої дає змогу визначити сукупність техніко-технологічних та організаційно-економічних заходів, а також оптимальні параметри цих заходів, за яких забезпечується найбільша величина різниці між приростом ринкової вартості підприємств та інвестиціями, що вкладаються у досягнення цього приросту.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1.1. Монографії

1. Ємельянов, О. Ю., 2019. *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання*. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
2. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T. and Lesyk, L., 2018. Resource-saving economic development as a factor of the Ukrainian enterprises competitiveness providing. In: *Transformational processes the development of economic systems in conditions of globalization: scientific bases, mechanisms, prospects*. Riga: «Landmark» SIA. (Особистий внесок автора: обґрунтовано основні закономірності економічного розвитку підприємств).
3. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Колещук, О. Я., 2017. Перехід до ресурсозберігаючого економічного розвитку підприємства за умови його технічного переоснащення. В: *Стратегії економічного розвитку: мікро- та макроекономічний рівні*. Запоріжжя: Гельветика. (Особистий внесок автора: обґрунтовано методологічні засади формування стратегії економічного розвитку).
4. Ємельянов, О. Ю., Загорецька, О. Я. та Гришко, В. А., 2017. Закономірності формування чинників, які визначають рівень інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. В: *Формування і розвиток взаємодії учасників інноваційної інфраструктури: теоретичні та прикладні аспекти*. Львів: Растр-7. (Особистий внесок автора: розроблено теоретичні основи оцінювання інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств).
5. Yemelyanov, O., Symak, A. and Zarytska, O., 2016. Theoretical and applied principles of the enterprise financial-investment strategy development. In: *Innovations in*

the development of socio-economic systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels. – Kaunas: Baltija Publishing. (Особистий внесок автора: досліджено вплив інновацій на економічний розвиток підприємств).

6. Yemelyanov, O. and Lesyk, L., 2016. Dynamic models of financial support for projects of enterprise development. In: *Organizational and economic mechanisms of development of the financial system*. Riga: “Landmark” SIA. (Особистий внесок автора: обґрунтовано механізм інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств).

7. Ємельянов, О. Ю. та Лесик, Л. І., 2016. Комбінований підхід до оцінювання ринкової вартості підприємства як індикатора його економічного розвитку. In: *Information aspects of socio-economic systems' development*. Katowice, Poland: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach. (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання економічного розвитку підприємств на засадах обчислення їх ринкової вартості).

8. Ємельянов, О. Ю. та Лесик, Л. І., 2016. Сутність, типи та індикатори оцінювання економічного розвитку підприємства. In: *Sustainable Development: Social and Economic Changes*. Opole, Poland: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opole. (Особистий внесок автора: розглянуто сутність та розширено типологію видів економічного розвитку підприємств).

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України

9. Ємельянов, О. Ю., 2019. Моделювання оцінювання потенціалу підвищення гнучкості підприємств. *Ефективна економіка*, 8. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7215>

10. Ємельянов, О. Ю., 2019. Особливості формування та оцінювання потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємств. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*, 4 (21), с. 195-201.

11. Ємельянов, О. Ю., 2019. Модель оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств на засадах аналізування їх властивостей. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*, 7 (27), с. 22-30.

12. Ємельянов, О. Ю., 2019. Інструментарій оцінювання економічного розвитку підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*, 5 (25), с. 15-23.

13. Ємельянов*, О. Ю., 2018. Концептуальні підходи до оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*, 7 (15), с. 35-44. (Міжнародна представленість та індексація журналу: РІНЦ)

14. Ємельянов*, О. Ю., 2018. Сутність, чинники формування та послідовність оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. *Причорноморські економічні студії*, 26, ч. 1, с. 144-149. (Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus).

15. Yemelyanov*, O., Kurylo, O. and Petrushka, T., 2018. Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, 2 (14), ч. 1, с. 141-149. (Міжнародна представленість

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Особистий внесок автора: розроблено факторні моделі економічного розвитку підприємств).

16. Ємельянов*, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Лесик, Л. І., 2017. Моделювання поведінки підприємств-конкурентів та оцінювання рівня конкуренції на ринку. *Актуальні проблеми економіки*, 5 (191), с. 178-187. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *РІНЦ*). (Особистий внесок автора: побудовано показники оцінювання конкурентних можливостей підприємств).

17. Ємельянов*, О. Ю., Висоцький, А. Л., Симаєв, А. В. та Петрушка, Т. О., 2017. Методичні засади оцінювання попиту на продукцію машинобудівних підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 3, с. 198-212. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Web of Science, РІНЦ*). (Особистий внесок автора: змодельовано вплив збутових можливостей машинобудівних підприємств на їх економічний розвиток).

18. Ємельянов, О. Ю., 2016. Теоретико-методичні засади формування і оцінювання потенціалу економічного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 12, с. 245-249.

19. Ємельянов*, О. Ю., 2016. Показники та методи оцінювання економічного розвитку промислових підприємств. *Причорноморські економічні студії*, 7, с. 107-111. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*).

20. Ємельянов*, О. Ю., Лесик, Л. І. та Петрушка Т.О., 2016. Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, 4, с. 340-348. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus, РІНЦ*). (Особистий внесок автора: розроблено показники оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства).

21. Ємельянов*, О. Ю., Висоцький, А. Л. та Петрушка Т. О., 2016. Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*, 26.6, с. 102-108. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Особистий внесок автора: розроблено показники діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств для забезпечення їх розвитку).

22. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Висоцький, А. Л., 2016. Моделювання процесу ціноутворення на машинобудівну продукцію. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, 847, с. 81-87. (Особистий внесок автора: розглянуто ціну машинобудівної продукції як результат впливу інших її властивостей).

23. Ємельянов*, О. Ю., Лесик, Л. І. та Висоцький, А. Л., 2015. Теоретичні засади формування та оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*, 1, с. 124-130. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus, РІНЦ*). (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств).

24. Ємельянов*, О. Ю., Курило, О. Б. та Симаєв, А. В., 2015. Структурування витрат підприємства у процесі планування заходів з його технічного розвитку.

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

Бізнес Інформ, 11 (454), с. 226-231. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*, РІНЦ). (Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність структурування витрат підприємства у процесі планування заходів з його технічного розвитку).

25. Ємельянов*, О. Ю., Симак, А. В. та Колещук О. Я., 2015. Діагностика технічного стану основних фондів машинобудівних підприємств як засіб попереднього обґрунтування проектів їх оновлення. *Економічний простір* : збірник наукових праць, 98, с. 189-200. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Особистий внесок автора: побудовано показники діагностики технічного стану основних фондів машинобудівних підприємств).

26. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. та Петрушка, Т. О., 2014. Рівень технологічного розвитку підприємства як складова його конкурентоспроможності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Логістика», 811, с. 126-132. (Особистий внесок автора: запропоновано метод оцінювання рівня технологічного розвитку підприємства).

27. Ємельянов*, О. Ю., Лесик, Л. І. та Гришко, В. А., 2014. Методичні засади інформаційного забезпечення процесу оцінювання ендogenous та екзогенного економічного потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, 12 (162), с. 395-402. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus*, *Index Copernicus*, РІНЦ). (Особистий внесок автора: визначено масив інформації, необхідний для оцінювання економічного потенціалу підприємств).

28. Ємельянов, О. Ю., Курило, О. Б. та Петрушка, Т. О., 2014. Оцінювання потенціалу зростання конкурентоспроможності підприємств з використанням методу бенчмаркінгу витрат. *Держава та регіони*. Серія «Економіка та підприємництво», 6, с. 46-51. (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання потенціалу зростання конкурентоспроможності підприємств з використанням методу бенчмаркінгу витрат).

29. Ємельянов*, О. Ю. та Мусійовська, О. Б., 2014. Теоретичні засади економічного оцінювання поточного рівня інноваційної сприйнятливості машинобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*, 3, с. 142-149. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*, РІНЦ). (Особистий внесок автора: побудовано індикатори економічного оцінювання поточного рівня інноваційної сприйнятливості машинобудівних підприємств).

30. Ємельянов*, О. Ю., Козик, В. В. та Лесик, Л. І., 2014. Система показників оцінювання поточного рівня ендogenous економічного потенціалу підприємств. *Економічний простір*, 86, с. 173-184. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*, РІНЦ). (Особистий внесок автора: систематизовано показники оцінювання поточного рівня ендogenous економічного потенціалу підприємств).

31. Ємельянов*, О. Ю., Козик, В. В. та Петрушка, Т. О., 2014. Інвестиційно-інноваційний механізм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Проблеми економіки*, 1, с. 52-58. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*, РІНЦ). (Особистий внесок автора:

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

обґрунтовано інвестиційно-інноваційний механізм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств).

32. Ємельянов*, О. Ю., Козик, В. В. та Гришко, В. А., 2014. Методологічні засади оцінювання інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, 24 (5), с. 256-263. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств).

33. Ємельянов*, О. Ю., Козик, В. В. та Петрушка, Т. О., 2013. Обґрунтування економічної доцільності впровадження ресурсозберігаючих технологій як чинника економічного розвитку підприємств. *Науковий вісник Національного гірничого університету*, 4, с. 134-140. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus*, *Index Copernicus*, *РІНЦ*). (Особистий внесок автора: побудовано показники оцінювання економічної доцільності впровадження ресурсозберігаючих технологій).

34. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Висоцький, А. Л., 2013. Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, 23.4, с. 128-135. (Особистий внесок автора: визначено напрями та показники діагностики ресурсного забезпечення підприємств).

35. Ємельянов*, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2013. Чинники та закономірності розвитку техніко-технологічної бази підприємств. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, 6, с. 85-91. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*, *РІНЦ*). (Особистий внесок автора: визначено закономірності розвитку техніко-технологічної бази підприємств).

36. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Крет, І. З., 2013. Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління», 754, с. 18-25. (Особистий внесок автора: обґрунтовано концепцію оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах).

37. Ємельянов*, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Петрушка, І. М., 2013. Інформаційне забезпечення прийняття рішень про впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій. *Актуальні проблеми економіки*, 11 (149), с. 198–205. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus*, *РІНЦ*). (Особистий внесок автора: запропоновано критерії прийняття рішень про впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій).

38. Ємельянов*, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2012. Інтенсифікація використання виробничих ресурсів промислових підприємств як чинник їх економічного розвитку. *Схід, Аналітично-інформаційний журнал*, 6 (120), с. 24-30. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*, *РІНЦ*). (Особистий внесок автора: визначено критерії інтенсифікації використання виробничих ресурсів промислових підприємств).

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

39. Ємельянов, О. Ю., Курило, О. Б., Петрушка, Т. О., 2011. Оцінювання та управління ресурсним забезпеченням діяльності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*, 714, с. 69-76. (Особистий внесок автора: розроблено методичні засади оцінювання ресурсного забезпечення підприємства як чинника їх економічного розвитку).

40. Ємельянов, О. Ю., Гришко, В. А. та Крет, І. З., 2010. Оцінювання поточного та стратегічного рівня інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, 683, с. 210-215. (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання стратегічного рівня інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств).

41. Ємельянов, О. Ю. та Гончар, М. Ф., 2009. Вдосконалення механізму прийняття управлінських рішень щодо раціоналізації структури джерел фінансування інвестиційних проектів розвитку підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*, 24, с. 3-6. (Особистий внесок автора: вдосконалено метод прийняття управлінських рішень щодо раціоналізації структури джерел фінансування інвестиційних проектів розвитку підприємства).

42. Ємельянов, О. Ю., Дашко, І. М., та Крет, І. З., 2009. Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, 640, с. 63-69. (Особистий внесок автора: обґрунтовано методичний підхід до оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику).

43. Ємельянов, О. Ю. та Гришко, В. А., 2009. Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. *Збірник наукових праць «Економіка: проблеми теорії та практики»*, 253, том VII, с. 185-191. (Особистий внесок автора: встановлено вплив управління якістю продукції машинобудівного підприємства на формування його інноваційного потенціалу).

44. Ємельянов*, О. Ю. та Курило, О. Б., 2009. Ефективність використання виробничих ресурсів підприємства та їх вплив на експлуатаційні витрати. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, 8, с. 63-67. (Міжнародна представленість та індексація журналу: РИНЦ). (Особистий внесок автора: визначено вплив ефективності використання виробничих ресурсів підприємства на експлуатаційні витрати).

45. Ємельянов, О. Ю., Колещук, О. Я. та Гришко, В. А., 2009. Оцінювання впливу чинників на рівень зношення основних засобів та визначення можливостей щодо його нормалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, 640, с. 47-55. (Особистий внесок автора: обґрунтовано напрями нормалізації рівня зношення основних засобів підприємств).

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

46. Ємельянов, О. Ю. та Курило, О. Б., 2008. Оцінювання впливу рівня витрат та механізму їх розподілу за видами продукції на формування асортиментної політики підприємства. *Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць*, с. 71-79. (Особистий внесок автора: встановлено вплив рівня витрат та механізму їх розподілу за видами продукції на формування асортиментної політики підприємства).

47. Ємельянов, О. Ю., Гришко, В. А. та Крет, І. З., 2008. Моделювання процесу формування цін на інноваційну продукцію машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, 633, с. 153-157. (Особистий внесок автора: визначено закономірності процесу формування цін на інноваційну продукції машинобудівних підприємств).

48. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. та Сегедій, О. М., 2004. Інформаційне забезпечення процесу планування інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, 507, с. 101-106. (Особистий внесок автора: визначено масив інформації, необхідної для планування інвестиційної діяльності підприємств).

49. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. та Сегедій, О. М., 2003. Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, 484, с. 66-71. (Особистий внесок автора: обґрунтовано інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки).

1.3. Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які внесені до міжнародних наукометричних баз

50. Yemelyanov*, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. and Lesyk, L., 2018. Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, 11 (12), p. 3529. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus, Web of Science*). (Особистий внесок автора: розроблено модель оцінювання адаптованості підприємств до зміни цін на енергоносії).

51. Yemelyanov*, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. and Lesyk, L., 2018. Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, 10 (4), p. 1186. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus, Web of Science*). (Особистий внесок автора: запропоновано типологію та моделі технологічних змін на підприємствах).

52. Yemelyanov*, O., Lesynski, V., Zarytska, O., Symak, A. and Koleshchuk, O., 2018. Substantiation of projects that account for risk in the resource-saving technological changes at enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6, is. 1, p. 6-16. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Scopus, Index Copernicus, PІНЦ*). (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах).

53. Yemelyanov*, O., Symak, A. and Zarytska, O., 2016. Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, 18 (2016) nr 3, s. 128-137. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index*

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

Sopernicus). (Особистий внесок автора: побудовано модель формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств).

54. Емельянов*, А. Ю. и Петрушка, Т. А., 2014. Технологическое развитие предприятий как средство обеспечения конкурентоспособности их продукции. *Научно-практический журнал «Проблемы экономики и менеджмента»*, 3 (31), с. 39-46. (Міжнародна представленість та індексація журналу: РІНЦ). (Особистий внесок автора: встановлено вплив технологічного розвитку підприємств на конкурентоспроможність їх продукції).

55. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. and Hryshko, V., 2014. The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 4, p. 129-135. (Особистий внесок автора: запропоновано показник оцінювання рівня технологічного розвитку підприємств).

56. Yemelyanov*, O., Kurylo, O. and Vysotskij, A., 2013. Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. *Ekontechmod. An international quarterly journal*, 4, p. 11-17. (Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Sopernicus). (Особистий внесок автора: удосконалено метод оцінювання збутових можливостей підприємств).

57. Емельянов*, А. Ю. и Петрушка, Т. А., 2013. Исследование факторов технологического развития предприятий. *Научно-практический журнал «Проблемы экономики и менеджмента»*, 11 (27), с. 13–21. (Міжнародна представленість та індексація журналу: РІНЦ). (Особистий внесок автора: виділено головні чинники технологічного розвитку підприємств).

2. Оpubліковані праці апробаційного характеру

58. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2019. Оцінювання економічних бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу впровадження ресурсозберігаючих технологій на підприємствах. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасних технологій та науковий потенціал світу»*, Лондон, Велика Британія, 29 Липень 2019. (Особистий внесок автора: вдосконалено метод оцінювання економічних бар'єрів на шляху до реалізації потенціалу впровадження ресурсозберігаючих технологій).

59. Ємельянов, О. Ю., 2019. Теоретичні засади оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах. *Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»*, Львів, Україна, 23-25 Травень 2019 р. Львів: Вид-во Львівської політехніки.

60. Ємельянов, О. Ю., 2019. Концептуальні засади оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики»*, Мукачєво, Україна, 18-19 Квітень 2019.

61. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка Т. О., 2018. Сутність та чинники формування потенціалу економічного розвитку підприємств. *Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку*

* - видання одночасно належать до міжнародних наукометричних баз

економіки: проблеми, можливості, перспективи», Ужгород, Україна, 16-17 Лютий 2018. (Особистий внесок автора: визначено чинники формування потенціалу економічного розвитку підприємств).

62. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка Т. О., 2018. Потенціал конкурентоспроможності підприємства як складова потенціалу його економічного розвитку. *Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції «Фінанси та соціальна економіка: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток», Львів, Україна, 29 Вересень 2018. (Особистий внесок автора: встановлено сутність та чинники формування потенціалу конкурентоспроможності підприємства).*

63. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка Т. О., 2018. Систематизація показників оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку промислових підприємств. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація концепції сталого розвитку: взаємодія держави та бізнесу», Дніпро, Україна, 20 Жовтень 2018. (Особистий внесок автора: розроблено систему показників оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку промислових підприємств).*

64. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2018. Сутність та складові потенціалу підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації», Одеса, Україна, 4 Травень 2018. (Особистий внесок автора: визначено складові потенціалу підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства).*

65. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2018. Принципи та послідовність оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові підходи до ефективного використання потенціалу економіки країни», Дніпро, Україна, 16–17 Лютий 2018. (Особистий внесок автора: встановлено послідовність оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств).*

66. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2018. Особливості інформаційного забезпечення оцінювання потенціалу ресурсозбереження на підприємстві. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Економічне зростання: стратегії, напрями і пріоритети», Запоріжжя, Україна, 12 Травень 2018. (Особистий внесок автора: обґрунтовано інформаційне забезпечення оцінювання потенціалу ресурсозбереження на підприємстві).*

67. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Симак, А. В., 2018. Інформаційне забезпечення оцінювання інвестиційної привабливості заходів з енергозбереження // *Збірник матеріалів 5-го Міжнародного конгресу «Захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування», Львів, Україна, 26-29 Вересень 2018. (Особистий внесок автора: визначено інформацію, необхідну для оцінювання інвестиційної привабливості заходів з енергозбереження).*

68. Yemelyanov, O., Lesyk, L., Symak, A. and Petrushka, T., 2017. The essence and indicators in assessment of competitiveness of enterprises. *Proceedings of the international scientific conference ETAP 2017 «Economic theory and practice 2017», October 3-4, 2017, Banská Bystrica, Slovakia. – Vol. 1. (Особистий внесок автора: розроблено метод оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств).*

69. Ємельянов, О. Ю. та Курило, О. Б., 2017. Оцінювання потенціалу фінансової стійкості підприємства як передумова розроблення заходів з антикризового фінансового управління на ньому. *Proceedings of the international scientific conference «Anti-crisis management: state, region, enterprise»*, Le Mans, France, November 17th, Pt. 2. (Особистий внесок автора: вдосконалено метод оцінювання потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємства).

70. Ємельянов, О. Ю., 2017. Оптимізаційний підхід до оцінювання економічних можливостей підприємств. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики»*, Мукачеве, Україна, 22-23 Березень 2017.

71. Ємельянов, О. Ю., 2017. Моделювання показників інвестиційного потенціалу підприємств за видами продукції. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Національна економіка в умовах глобалізації: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку»*, Полтава, Україна, 7 Березень 2017.

72. Ємельянов, О. Ю., 2017. Дослідження взаємозв'язку між виробничим та економічним потенціалом підприємства. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи»*, Одеса, Україна, 3-4 Березень 2017.

73. Ємельянов, О. Ю., 2017. Теоретичні засади моделювання процесу формування потенціалу економічного розвитку підприємства. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми ефективності використання потенціалу економіки країни»*, Дніпро, Україна, 20-21 Січень 2017.

74. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2017. Урахування конкурентного середовища підприємств при обґрунтуванні величини їх виробничо-збутових можливостей. *Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку економіки в контексті євроінтеграційних процесів»*, Запоріжжя, Україна, 21 Квітень 2017. (Особистий внесок автора: удосконалено методичні засади обґрунтування величини виробничо-збутових можливостей підприємств).

75. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2017. Методичні засади оцінювання рівня ринкової конкуренції. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку країни: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення»*, Львів, Україна, 28-29 Квітень 2017. (Особистий внесок автора: розроблено підходи до оцінювання рівня ринкової конкуренції).

76. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Лесик Л. І., 2017. Показники оцінювання конкурентоспроможності технологічних процесів. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: до 200-ліття Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки»*, Львів, Україна, 18-19 Травень 2017. (Особистий внесок автора: запропоновано показники оцінювання конкурентоспроможності технологічних процесів).

77. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2017. Теоретичні аспекти формування ресурсозберігаючої моделі економічного розвитку підприємства. *Матеріали*

Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України», Одеса, Україна, 6-7 Жовтень 2017. (Особистий внесок автора: запропоновано загальні принципи формування ресурсозберігаючої моделі економічного розвитку підприємства).

78. Ємельянов, О. Ю., 2016. Ієрархічний підхід до формування та оцінювання економічного потенціалу промислового підприємства. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи»*, Одеса, Україна, 18-19 Листопад 2016.

79. Ємельянов, О. Ю. та Висоцький, А. Л., 2016. Діагностика використання виробничо-збутового потенціалу промислових підприємств. *Proceedings of the international scientific conference «Integrated business structures: models, processes, technologies»*, Chisinau, November 25, 2016. (Особистий внесок автора: удосконалено метод діагностики використання виробничо-збутового потенціалу промислових підприємств).

80. Ємельянов, О. Ю. та Лесик, Л. І., 2016. Цільовий підхід до трактування сутності та оцінювання величини конкурентного потенціалу підприємств. *Proceedings of the international scientific conference «The development of international competitiveness: state, region, enterprise»*, Lisbon, Portugal, December 16, 2016. - Pt. 1. (Особистий внесок автора: встановлено підходи до оцінювання величини конкурентного потенціалу підприємств).

81. Ємельянов, О. Ю. та Висоцький, А. Л., 2016. Використання оптимізаційного підходу до формування цін на машинобудівну продукцію. *Тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції: до 200-річчя Національного університету «Львівська політехніка» «Маркетинг та логістика в системі менеджмент»*, Львів, Україна, 3-5 Листопад 2016. (Особистий внесок автора: розроблено оптимізаційний підхід до формування цін на машинобудівну продукцію).

82. Ємельянов О. Ю., Петрушка Т. О., 2016. Ринкова вартість підприємства як показник оцінювання потенціалу його економічного розвитку. *«Economy and society: modern foundation for human development: proceedings of the international scientific conference»*, Leipzig, Germany, October 31th, 2016. (Особистий внесок автора: обґрунтовано методичні засади визначення ринкової вартості підприємств).

83. Ємельянов, О. Ю., 2016. Ефективність використання виробничих ресурсів підприємства як чинник формування його конкурентних переваг. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Ресурсний потенціал регіонів України: стан та напрями розвитку»*, Львів, 29-30 Січень 2016.

84. Ємельянов, О. Ю., 2016. Методичні засади формування потенціалу інноваційного розвитку машинобудівних підприємств. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку економіки»*, Львів, 18-19 Березень 2016.

85. Ємельянов, О. Ю., 2016. Теоретичні засади оцінювання потенціалу економічного розвитку промислових підприємств. *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни»*, Запоріжжя, 8-9 Квітень 2016.

86. Ємельянов, О. Ю., 2016. Інформаційне забезпечення процесу оцінювання рівня інноваційного розвитку підприємств. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та соціум»*, Вінниця, 28-29 Квітень 2016.

87. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2016. Інноваційний розвиток машинобудівних підприємств України як основа формування їх конкурентних переваг. *International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings*, Klaipeda, January 29, 2016.

88. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Лесик, Л. І., 2016. Інформаційна база та методичні засади оцінювання потенціалу економічного розвитку промислових підприємств. *Матеріали XIV міжнародного наукового семінару «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті та подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи»*, Київ – оз. Світязь, Україна, 4–8 Липень 2016. (Особистий внесок автора: обґрунтовано інформаційне забезпечення оцінювання потенціалу конкурентоспроможності підприємства).

89. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2016. Концептуальні засади застосування цільового підходу до оцінювання економічного потенціалу промислових підприємств. *International Scientific Conference «Formation of Modern Economic Area: Benefits, Risks, Implementation Mechanisms»: Conference Proceedings*, Riga, April 29, 2016. (Особистий внесок автора: обґрунтовано цільовий підхід до оцінювання економічного потенціалу промислових підприємств).

90. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Лесик, Л. І., 2015. Інформаційне забезпечення оцінювання потенціалу конкурентоспроможності підприємства. *Матеріали XIV міжнародного наукового семінару «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці та освіті»*, Київ – оз. Світязь, Україна, 29 Червень – 3 Липень 2015. (Особистий внесок автора: обґрунтовано інформаційне забезпечення оцінювання потенціалу конкурентоспроможності підприємства).

91. Ємельянов, О. Ю. та Курило О. Б., 2015. Теоретичні засади управління витратами підприємств. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія і практика»*, Одеса, Україна, 27-28 Березень 2015. (Особистий внесок автора: розглянуто теоретичні засади управління витратами підприємств).

92. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2015. Інноваційний розвиток підприємств, його критерії та вплив на конкурентоспроможність продукції. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі»*, Дніпропетровськ, 24-25 Грудень 2015. (Особистий внесок автора: визначено сутність та встановлено критерії інноваційного розвитку підприємств).

93. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2015. Технологічні інновації як чинник формування конкурентного потенціалу підприємств. *Матеріали II Міжнародного науково-практичного форуму «New Eсоnотіс» «Теорія та практика реформування економічних систем»*, Краків, Польща, 1-10 Листопад 2015. (Особистий внесок автора: оцінено вплив технологічних інновацій на формування конкурентного потенціалу підприємств).

94. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2014. Методологічні засади діагностики ресурсного забезпечення діяльності підприємств. *Збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економічних наук»*, Донецьк, Україна, 16-17 Травень 2014. Донецьк: ГО «СІЕУ». – У 4-х частинах. Ч. 4. (Особистий внесок автора: вдосконалено методологічні засади діагностики ресурсного забезпечення діяльності підприємств).

95. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2014. Технологічне оновлення виробництва як чинник підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України»*, Ужгород, Україна, 7-8 Березень 2014. (Особистий внесок автора: розглянуто закономірності технологічного оновлення виробництва).

96. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2014. Впровадження прогресивних технологій як засіб підвищення конкурентоспроможності продукції промислових підприємств. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети нової економіки знань в XXI столітті»*, Дніпропетровськ, Україна, 25-26 Грудень 2014. (Особистий внесок автора: визначено роль прогресивних технологій у забезпеченні конкурентоспроможності продукції промислових підприємств).

97. Ємельянов, О. Ю., 2014. Методичні засади вимірювання рівня інноваційного розвитку підприємства. *Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Сучасна економіка та пошук ефективних механізмів господарювання»*, Київ, Україна, 17-18 Жовтень 2014. К.: Аналітичний центр «Нова економіка». Ч. 2.

98. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2014. Управління економічним розвитком підприємства на засадах інтенсифікації використання його виробничих ресурсів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові підходи до стабільного економічного розвитку та економічної безпеки»*, Чернігів, Україна, 21-22 Лютий 2014. (Особистий внесок автора: обґрунтовано механізм управління економічним розвитком підприємства на засадах інтенсифікації використання його виробничих ресурсів).

99. Ємельянов, О. Ю. та Курило, О. Б., 2014. Визначення резервів зниження відносного рівня витрат підприємства на засадах бенчмаркінгу. *Тези доповідей X міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та логістика в системі менеджменту»*, Львів, Україна, 6-8 Листопад 2014. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: встановлено резерви зниження відносного рівня витрат підприємства на засадах бенчмаркінгу).

100. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2014. Підвищення конкурентоспроможності підприємства на засадах його технологічного розвитку. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації»*, Херсон, Україна, 10-11 Жовтень 2014. (Особистий внесок автора: обґрунтовано можливість підвищення конкурентоспроможності підприємства на засадах його технологічного розвитку).

101. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2012. Зростання цін на енергоносії як чинник пришвидшення впровадження енергозберігаючих технологій. *Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та логістика в системі менеджменту»*, Львів, Україна, 8-10 Листопад 2012. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: визначено вплив зростання цін на енергоносії на пришвидшення впровадження енергозберігаючих технологій).

102. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. та Гавриляк, А. С., 2012. Оцінювання ефективності та обґрунтування доцільності заміни технологічної складової основних засобів промислового підприємства. *Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок»*, Львів, Україна, 23-24 Травень 2012. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: розроблено методичний підхід до обґрунтування доцільності заміни технологічної складової основних засобів промислового підприємства).

103. Ємельянов, О. Ю. та Петрушка, Т. О., 2012. Використання методів факторного аналізу для ідентифікації типу економічного розвитку підприємства // *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства»*, Львів, Україна, 26-28 Квітень 2012. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: обґрунтовано метод ідентифікації типу економічного розвитку підприємства).

104. Ємельянов, О. Ю. та Онишко, Х. М., 2012. Сутність, види та особливості вибору фінансово-інвестиційних стратегій діяльності підприємства. *Збірник тез доповідей та виступів IX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми фінансової системи України»*, Черкаси, 6 Квітень 2012. (Особистий внесок автора: визначено види та встановлено особливості вибору фінансово-інвестиційних стратегій діяльності підприємства).

105. Ємельянов, О. Ю. та Хаврак, Н. С., 2011. Урахування чинника ризику в процесі інвестиційної діяльності інноваційних структур. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»*, Львів, 19-21 Травень 2011. (Особистий внесок автора: побудовано модель урахування чинника ризику в процесі інвестиційної діяльності інноваційних структур).

АНОТАЦІЯ

Ємельянов О. Ю. Інструментарій та моделі оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. – На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2019.

Метою цього дослідження є обґрунтування концептуальних, методологічних та методико-прикладних засад з розроблення і використання інструментарію та моделей оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств. Розроблено

метод оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств на засадах встановлення та моделювання ієрархії властивостей підприємства, його окремих підсистем та елементів. Побудовано модель оцінювання потенціалу підвищення гнучкості та адаптованості підприємств до змін у зовнішньому середовищі. Розроблено інструментарій оцінювання потенціалу ресурсозберігаючих технологічних змін на підприємствах з урахуванням чинника ризику. Запропоновано показники оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. Розроблено модель оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств. Розвинуто модель потенціалу підвищення фінансової стійкості підприємств.

Ключові слова: підприємство, потенціал, економічний розвиток, інструментарій, модель, властивість, гнучкість, конкурентоспроможність, фінансова стійкість.

АННОТАЦИЯ

Емельянов А. Ю. Инструментарий и модели оценивания потенциала экономического развития предприятий. – На правах рукописи. Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет «Львовська Политехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2019.

Целью этого исследования является обоснование концептуальных, методологических и методико-прикладных основ разработки и применения инструментария и моделей оценивания потенциала экономического развития предприятий. Разработан метод оценивания потенциала экономического развития предприятий на основе установления и моделирования иерархии свойств предприятия, его отдельных подсистем и элементов. Построена модель оценивания потенциала повышения гибкости предприятия и способности его к адаптации к изменениям во внешней среде. Разработан инструментарий оценивания потенциала ресурсосберегающих технологических изменений на предприятиях с учетом фактора риска. Предложены показатели оценивания потенциала технического развития предприятий. Разработана модель оценивания потенциала повышения конкурентоспособности предприятий. Развита модель оценивания потенциала повышения финансовой устойчивости предприятий.

Ключевые слова: предприятие, потенциал, экономическое развитие, инструментарий, модель, свойство, гибкость, конкурентоспособность, финансовая устойчивость.

ANNOTATION

Yemelyanov O. Yu. Tools and models for assessing the potential of economic development of enterprises. – On the rights of manuscript. A dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by types of economic activities). – Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

The purpose of this research is to substantiate conceptual, methodological, methodical and applied principles for the development and use of tools and models for assessing the potential of economic development of enterprises.

A method of assessment of the potential of economic development of enterprises is developed in the work. This method is based on establishing and modeling the hierarchy of properties of the enterprise, its individual subsystems and elements, which involves defining chains of the corresponding properties and construction of their projections. It also allows to distinguish labile and conservative, managed and unmanaged properties of the enterprise and its constituents and to set such values of the managed properties, which provide the widest realization of the potential of economic development of enterprises.

A model for assessing the potential of increasing the flexibility and adaptability of enterprises to changes in the external environment is proposed in the dissertation. According to this model, the potential for enhancing the flexibility and adaptability of enterprises can be determined by calculating the predicted growth in the proportion of potential losses from negative environmental impacts that the enterprise will avoid by improving its adaptation mechanisms.

Tools for assessing the potential of resource-saving technological changes in enterprises is developed taking into account the risk factor. Tools involve the construction of many scenarios of the values of those indicators of the project implementation of resource-saving technological changes, which are characterized by the greatest unpredictability, the determining the maximum permissible amount of investment in the implementation of resource-saving technology and comparing this value with the actual need for investment in such implementation.

The method of assessing factors of formation of potential of resource-saving economic development of enterprises is improved, which, in comparison with the existing methods, provides for setting limits of values of the index of efficiency of use of a certain resource of the enterprise and the index of physical volumes of sales of products, under which the growth of economic results of the enterprise is accompanied by a reduction in the consumption of a certain resource.

Indicators for assessing the potential of technical development of enterprises, which, unlike the existing ones, are organized into four groups (generalizing, general, partial and basic), which form a certain hierarchy and exist in accordance with the management competencies of employees of enterprises in the field of management of their technical re-equipment and resource support of economic activity.

The assessment model of potential of increase of competitiveness of the enterprises is developed, which, unlike the existing ones, provides for determination of such parameters of quality of production and costs for its production and sale, at which the profit share of the enterprise is maximized in the total profit of all enterprises producing similar products.

A model of assessing the potential for growth of the market value of enterprises is constructed. The use of this model, unlike similar models, allows determining the set of technical, technological and organizational-economic measures, as well as the optimal parameters of these measures, which provide the largest difference between the increase in the market value of enterprises and financial resources invested in achieving this growth.

The conceptual approach to defining the concepts of “potential”, “enterprise potential” and “potential of development of the enterprise” was further developed. According to this approach, the potential of any object is equated with many of its external functional properties that the object exhibits or may exhibit in the particular state of the environment in which it is located.

Accordingly, the potential of economic development of the enterprise is interpreted as the set of additional external functional properties that the enterprise may acquire under the particular state of the environment in which it is located, while increasing the value of its existing economic potential.

Grouping of factors involved in forming the potential of economic development of economic entities by the following characteristics is realized: by location of relevant factors; by nature of influence on realization of potential of economic development of the enterprise; by the possibility of managing the relevant factors; by change (invariance) over a period of time; by the time necessary to change (activate) the relevant factors; by the characteristics of the relationships between the performance indicators of the enterprise; by place in the hierarchy; by the type of economic potential, which cause the relevant factors; by the method of evaluation factors; by the type of economic development of the enterprise; by the functional properties of the enterprise.

Modeling of these factors is performed by constructing a pyramid of factors of formation of the potential of economic development of the enterprise, which contains six steps.

The classification of barriers to realizing the potential of innovative development of enterprise is proposed. This classification involves the allocation of the following characteristics: the content of innovations, the method of their acquisition, the stage of the innovation process, the possibility and complexity of overcoming barriers, the objectivity and nature of the causes of the barriers. The average value of the various types of barriers to implementing a particular innovation (or set of innovations) in the sample of enterprises that have implemented or attempted to implement such an implementation is estimated in the dissertation by applying a multiplicative model of the actual level of innovation implementation.

The model of potential of increase of financial stability of the enterprise by consistent execution of the following basic stages of calculations is developed: collecting the necessary information and assessing the existing level of financial stability of the enterprise; assessing the potential for growth in the amount of revenue that an entity can direct to repay its borrowings and pay interest on them; assessment of the potential of reducing the loan capital of the enterprise; assessing the potential of increasing the flexibility of the enterprise; forecasting the level of financial stability of the enterprise in case of full realization of the potential to increase this level; obtaining a quantitative assessment of the potential for improving the level of financial stability of the enterprise.

Keywords: enterprise, potential, economic development, tools, model, property, flexibility, competitiveness, financial stability.